

ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie Fiscale Economie

De fiscale eenheid – van kroonjuweel tot roestige ketting

De gevolgen van de Wet spoedreparatie fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969

Naam student: Joris Milot

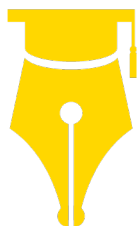
Studentnummer: 511959

Scriptiebegeleider: Mr. A. E. van Oostveen

Tweede beoordelaar: Mr. Y. Vink

Datum: 03-08-2022

Academic
Skills

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam

Inhoudsopgave

Afkortingenlijst	2
1. Inleiding.....	3
1.1 <i>Aanleiding en relevantie</i>	3
1.2 <i>Probleemstelling en deelvragen.....</i>	5
1.3 <i>Toetsing en afbakening.....</i>	6
1.4 <i>Opzet</i>	7
2. Hoe ziet de fiscale eenheidsregeling krachtens de Wet VpB 1969 eruit en welke beperkingen kent deze regeling met betrekking tot het Europese recht?	9
2.1 <i>Inleiding.....</i>	9
2.1.1 <i>De fiscale eenheid volgens de Wet VpB 1969</i>	9
2.1.2 <i>Doel en strekking van de fiscale eenheid</i>	11
2.1.3 <i>De voor- en nadelen van de vorming van een fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969.....</i>	11
2.2 <i>Tekortkomingen van het Nederlandse fiscale eenheidsregime met betrekking tot het Europese recht....</i>	13
2.3 <i>De Europeesrechtelijke aanleiding tot de introductie van de spoedmaatregelen</i>	15
2.3.1 <i>X BV.....</i>	16
2.3.2 <i>X NV</i>	18
2.3.3 <i>De gevolgen van de arresten X BV en X NV voor de fiscale eenheid.....</i>	20
2.4 <i>Conclusie.....</i>	22
3. Welke specifieke gevolgen brengen de spoedmaatregelen met zich mee binnen de Wet VpB 1969?	23
3.1 <i>Inleiding.....</i>	23
3.1.1 <i>Renteaftrekbeperking bij winstdrainage</i>	23
3.1.2 <i>Beleggingsdeelnemingsregeling.....</i>	26
3.1.3 <i>Antimismatchbepaling</i>	31
3.1.4 <i>Renteaftrekbeperking bij deelnemingsrente</i>	31
3.1.5 <i>Bepaling tegen handel in verlieslichamen</i>	33
3.2 <i>Conclusie.....</i>	36
4. Kan het huidige fiscale eenheidsregime na invoering van de spoedmaatregelen in stand blijven of dient deze vervangen te worden door een nieuw stelsel?	37
4.1 <i>Inleiding</i>	37
4.1.1 <i>De doeltreffendheidstoets</i>	37
4.1.2 <i>De eenvoud- en uitvoerbaarheidstoets.....</i>	38
4.1.3 <i>De doelmatigheidstoets.....</i>	43
4.2 <i>Is een nieuw regime vereist?.....</i>	45
4.3 <i>Conclusie.....</i>	46
5. Samenvatting en conclusie.....	46
5.1 <i>Inleiding.....</i>	46
5.2 <i>Beantwoording deelvragen en centrale onderzoeksvraag</i>	47
6. Literatuurlijst.....	50

Afkortingenlijst

A-G	Advocaat-Generaal
Art.	Artikel
ATAD	Anti Tax Avoidance Directive
Wet DB 1965	Wet op de dividendbelasting 1965
EER	Europese Economische Ruimte
EU	Europese Unie
HR	Hoge Raad der Nederlanden
HvJ-EU	Hof van Justitie van de Europese Unie
MvT	Memorie van Toelichting
NL	Nederland
Spoedmaatregelen	Wet spoedreparatie fiscale eenheid
Staatssecretaris	Staatssecretaris van Financiën
VwEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Wet VpB 1969	Wet op de vennootschapsbelasting 1969

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en relevantie

Binnen de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (hierna: Wet VpB 1969) geldt het uitgangspunt dat zelfstandige entiteiten separaat belast worden. De Nederlandse fiscale wetgeving geeft twee mogelijkheden voor belastingplichtigen om toch een groepsbenadering toe te passen. Allereerst geldt de deelnemingsvrijstelling. Hierbij blijven bij het bepalen van de winst buiten aanmerking de voordelen uit hoofde van een deelneming, alsmede de kosten ter zake van de verwerving of de vervreemding van die deelneming. In zijn algemeenheid is sprake van een deelneming wanneer een entiteit voor ten minste 5 procent van het nominaal gestorte kapitaal aandeelhouder van een vennootschap is, waarvan het kapitaal geheel of gedeeltelijk in aandelen is verdeeld (bijvoorbeeld een naamloze of besloten vennootschap). Daarnaast bestaat een tweede mogelijkheid tot de toepassing van een groepsbenadering, namelijk door middel van de vorming van een fiscale eenheid. De vorming van een fiscale eenheid kent een strengere bezitsei s dan de hiervoor besproken deelnemingsvrijstelling. Hierbij geldt dat een moeder-, top- of tussenmaatschappij de gehele juridische en economische eigendom moet bezitten van ten minste 95 procent van de aandelen in het nominaal gestorte kapitaal van een dochtermaatschappij. Een ander verschil van de fiscale eenheidsregeling ten opzichte van de deelnemingsvrijstelling (binnen de Wet VpB 1969) is dat vorming van een fiscale eenheid optioneel is, terwijl de deelnemingsvrijstelling automatisch geldt indien voldaan wordt aan de gestelde eisen als bedoeld in artikel 13 Wet VpB 1969.

Het fiscale eenheidsregime is in het geding geraakt na enkele arresten en bijbehorende uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: HvJ-EU). De voornaamste aanleiding hiervoor is dat de vorming van een fiscale eenheid enkel mogelijk is tussen twee in Nederland gevestigde entiteiten, waardoor geen beroep gedaan kan worden op de voordelen van een fiscale eenheid wanneer een van de verbonden entiteiten buiten Nederland is gevestigd. Zodoende heeft het HvJ-EU enkele strijdigheden geconstateerd tussen de Nederlandse wetgeving en het Europeesrecht. De Nederlandse fiscale eenheidswetgeving zou niet voldoen aan de gestelde Europeesrechtelijke standaarden, waarbij buitenlandse belastingplichtigen gelijk behandeld dienen te worden als binnenlandse belastingplichtigen. Naar aanleiding hiervan heeft de Staatssecretaris van Financiën (hierna: de Staatssecretaris) de

Wet spoedreparatie fiscale eenheid (hierna: spoedmaatregelen) aangekondigd met als doel om zowel de Europeesrechtelijke strijdigheden te corrigeren als eventuele budgettaire derving te voorkomen.

Op 22 februari heeft het HvJ-EU uitspraken gedaan betreffende de twee zaken *X BV* en *X NV*. Het HvJ-EU heeft destijds geoordeeld dat de fiscale eenheid voor de Wet VpB 1969 via de artikelen 49 en 54 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna: VWEU) strijdig is met het Europese recht. Door het weigeren van renteaftrek via artikel 10a Wet VpB 1969 zou inbreuk gemaakt zijn op een van de verkeersvrijheden, namelijk vrijheid van vestiging. De uitspraak van het HvJ-EU zou – zonder reparatie – tot gevolg hebben dat uitholling van de Nederlandse belastinggrondslag door internationaal opererende bedrijven wordt vergemakkelijkt. De structurele derving zou daardoor kunnen oplopen tot enkele honderden miljoenen euro's per jaar.¹ Om deze derving tegen te gaan, is op 4 juni 2018 een wetsvoorstel door de Staatssecretaris ingediend met spoedmaatregelen ter wijziging van enkele gemoeide wetten.² De wet is vervolgens aangenomen en in werking getreden per 17 mei 2019, met terugwerkende kracht tot 1 januari 2018.³

De spoedmaatregelen hebben geleid tot een introductie van de 'per-elementbenadering'. Hierdoor zijn een aantal artikelen binnen de Wet VpB 1969 van toepassing alsof er geen fiscale eenheid is. Wetgeving en voordelen met betrekking tot de fiscale eenheid worden dus in bepaalde mate gecorrigeerd en tevens beperkt. Deze beperkingen kunnen nadelig uitpakken voor zowel huidige als toekomstige fiscale eenheden. De toepassing van de spoedmaatregelen heeft, voor de Wet VpB 1969, een directe impact op een aantal artikelen. Dit betreft de renteaftrekbeperking bij winstdrainage van artikel 10a Wet VpB 1969, de beleggingsdeelnemingsregeling van artikel 13, lid 9 t/m 15, Wet VpB 1969, de antimismatchbepaling van artikel 13, lid 17, Wet VpB 1969, de herwaarderingsbepaling van artikel 13a Wet VpB 1969, de renteaftrekbeperking deelnemingsrente van artikel 13l Wet VpB 1969, de regeling omtrent de wijziging van het uiteindelijke belang van een rentelichaam van artikel 15ba Wet VpB 1969 en de bepaling tegen handel in verlieslichamen van artikel 20a Wet VpB 1969. In het vervolg van deze scriptie zullen de gevolgen van de spoedmaatregelen op deze

¹ *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 3, p. 1-2.

² *Kamerstukken II* 2017/18, 34323, nr. 20 en *Kamerstukken I* 2017/18, 34323, F.

³ Wet van 24 april 2019, Stb. 2019, 175.

artikelen uiteengezet worden. Daarnaast zal ik binnen deze scriptie de huidige stand van zaken van de fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969 onderzoeken en de daarmee verband houdende gevolgen van de spoedmaatregelen.

De fiscale eenheid is een dynamisch regime binnen de Wet VpB 1969 waarover recentelijk enorm veel, voornamelijk Europeesrechtelijke, uitspraken zijn gedaan. De spoedmaatregelen hebben een directe fiscale impact op de bijna 100.000 in Nederland gevestigde fiscale eenheden, waarvan het gros, namelijk twee derde, actief is in het midden- en kleinbedrijf.⁴ Het overige gedeelte, een derde, bevindt zich dus bij grotere ondernemingen. Op deze laatstgenoemde ondernemingen drukken de spoedmaatregelen het zwaarst, terwijl deze voor het midden- en kleinbedrijf van kleinere relevantie zijn. Dit komt omdat de Staatssecretaris het besluit heeft genomen om bij de introductie van de spoedmaatregelen ook enkele overgangsmatregelen te introduceren. Deze overgangsmatregelen zorgden voor een verschillende behandeling welke afhankelijk was van de omvang van enkele kapitaalstromen van de belastingplichtige. Kleinere ondernemingen kwalificeerden zich veelal voor deze overgangsmatregelen en zodoende werd de pijn van deze ondernemingen verlicht. De vele in Nederland gevestigde fiscale eenheden maken dit onderzoek dan ook van belang, omdat wanneer de noodzaak bestaat tot invoering van een nieuw regime de fiscale positie van zowel huidige als toekomstige fiscale eenheden in significant opzicht kan wijzigen.

De titel van deze scriptie is ontleend aan een uitspraak van de Staatssecretaris in het tweede kamerdebat van 6 februari 2019 over de spoedmaatregelen.⁵ Hierbij benoemde hij middels de tekst 'Van kroonjuweel tot roestige ketting' een aantal kwalificaties van de fiscale eenheid.

1.2 Probleemstelling en deelvragen

Binnen deze scriptie wordt beoogd te onderzoeken of, en in hoeverre, de spoedmaatregelen betreffende de fiscale eenheid volgens de Wet VpB 1969 een (negatieve) impact hebben gehad op het huidige fiscale eenheidsregime. Hierbij zal ik toetsen of de fiscale eenheid volgens de Wet VpB 1969 nog voldoet aan haar oorspronkelijke doel of dat de Nederlandse fiscale eenheidsregeling hiervan te ver is afgedreven. Ik zal toetsen of het huidige fiscale

⁴ Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 34959, nr. 3, p. 1.

⁵ Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 34959, nr. 3, p. 12.

eenheidsregime, vanwege de gevolgen van de introductie van de spoedmaatregelen, duurzaam stand kan houden of dat een ander regime wenselijk is. Om dit te onderzoeken zal ik binnen deze scriptie de volgende onderzoeksvraag beantwoorden:

In hoeverre zijn de geïmplementeerde spoedmaatregelen een blijvende oplossing voor het huidige fiscale eenheidsregime?

Voor de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag werk ik eerst een drietal deelvragen uit. Deze zijn naar mijn mening noodzakelijk om zodoende de centrale onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Binnen deze scriptie zal ik de volgende drie deelvragen uitwerken:

- 1) *Hoe ziet het huidige fiscale eenheidsregime eruit en welke beperkingen kent het?*
- 2) *Welke specifieke gevolgen brengen de spoedmaatregelen met zich mee?*
- 3) *Kan het huidige fiscale eenheidsregime, na invoering van de spoedmaatregelen, in stand blijven of dient deze vervangen te worden door een nieuw stelsel?*

1.3 Toetsing en afbakening

Binnen deze scriptie worden verschillende toetsingskaders gehanteerd, zoals doeltreffendheid, waarbij getoetst wordt of de doelstelling, welke de fiscale eenheid regelgeving aanvankelijk had, na de implementatie van de spoedmaatregelen nog standhoudt. Ook bepaal ik aan de hand van de doelmatigheidstoets of de spoedmaatregelen op een efficiënte manier worden toegepast. Daarnaast kijk ik naar de uitvoerbaarheid en de eenvoud, waarbij ik zal bepalen of de spoedmaatregelen niet te complex zijn en of de deze, met betrekking tot het fiscale eenheidsregime, niet eenvoudiger geïmplementeerd en toegepast kunnen worden. Bij de eenvoudstoets wordt gekeken vanuit het oogpunt van belastingplichtigen en bij de uitvoerbaarheidstoets wordt gekeken vanuit het oogpunt van zowel de belastingplichtige als de Belastingdienst. Daarnaast laat ik zowel de Europeesrechtelijke toets als de internationale belastingrechtelijke toets achterwege en wordt dit onderwerp alleen vanuit de binnenlandse wetgeving geëvalueerd. Daarnaast hebben een aantal instanties al voorstellen gedaan voor de

herziening of zelfs vervanging van het huidige fiscale eenheidsregime. Ik zal deze niet inhoudelijk bespreken, uiteenzetten of toetsen.

1.4 Opzet

Deze scriptie heeft als doel te onderzoeken of, en in hoeverre, de spoedmaatregelen een duurzame en blijvende oplossing zijn voor het huidige fiscale eenheidsregime. Ik zal in het tweede hoofdstuk de fiscale eenheid verder zal introduceren. Ook zal ik in dit hoofdstuk uiteenzetten wat de gedachtegang is achter de oorspronkelijke invoering van dit specifieke regime. Hierbij zal ik de definitie van de fiscale eenheid aangeven zoals deze verwerkt is in de Wet VpB 1969. Daarnaast zal ik de kernelementen van de fiscale eenheid benoemen. Ik zal tevens een kritische blik geven op het huidige fiscale eenheidsregime en de tekortkomingen uiteenzetten. Hierbij zal ik de twee arresten welke de aanleiding waren voor de invoering van de spoedmaatregelen – arresten X BV en X NV – behandelen en de samenhangende uitspraak van het HvJ-EU van 22 februari 2018 toelichten. De werkwijze in dit hoofdstuk is zowel evaluerend als beschrijvend van aard.

In het derde hoofdstuk zal ik de gevolgen van de spoedmaatregelen behandelen betreffende de relevante wetsartikelen waarop de spoedmaatregelen impact hebben gehad. Daarnaast zal ik uiteenzetten in welke mate deze spoedmaatregelen de implementatie en reikwijdte van deze artikelen hebben beperkt. Verder zal ik toetsen in hoeverre huidige fiscale eenheden in praktijk nadelen ondervinden en in welke opzichten zij worden beperkt door de invoering van de spoedmaatregelen. Bij dit laatste sluit ik dus meer aan bij de fiscale realiteit in tegenstelling tot het eerste gedeelte van dit hoofdstuk waarbij ik enkel kijk naar de formele wetgeving en de beperkingen op de reikwijdte en doelstelling van deze artikelen bespreek. Deze werkwijze is eveneens beschrijvend als evaluerend van aard.

In het vierde hoofdstuk zal ik, door middel van resultaten in voorgaande deelvragen, toetsen of, en in hoeverre, het huidige fiscale eenheidsregime een blijvende oplossing is of dat het huidige fiscale eenheidsregime toe is aan vervanging. Hierbij zal ik de beperkingen bespreken welke het gevolg zijn van invoering van de spoedmaatregelen. Uiteindelijk zal ik tot de conclusie komen of de fiscale eenheid geschikt is om behouden te blijven of dat deze aangepast dient te worden

naar een nieuwe systematiek. Deze laatste deelvraag kan geclassificeerd worden als deels voorspellend en deels vergelijkend.

Ik zal nu, in hoofdstuk 2, verdergaan met het beschrijven van de systematiek van de fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969, het doel en de strekking van de fiscale eenheid benoemen en de aanleiding van de spoedmaatregelen via de uitspraken van het HvJ-EU evalueren en uiteenzetten.

2. Hoe ziet de fiscale eenheidsregeling krachtens de Wet VpB 1969 eruit en welke beperkingen kent deze regeling met betrekking tot het Europese recht?

2.1 Inleiding

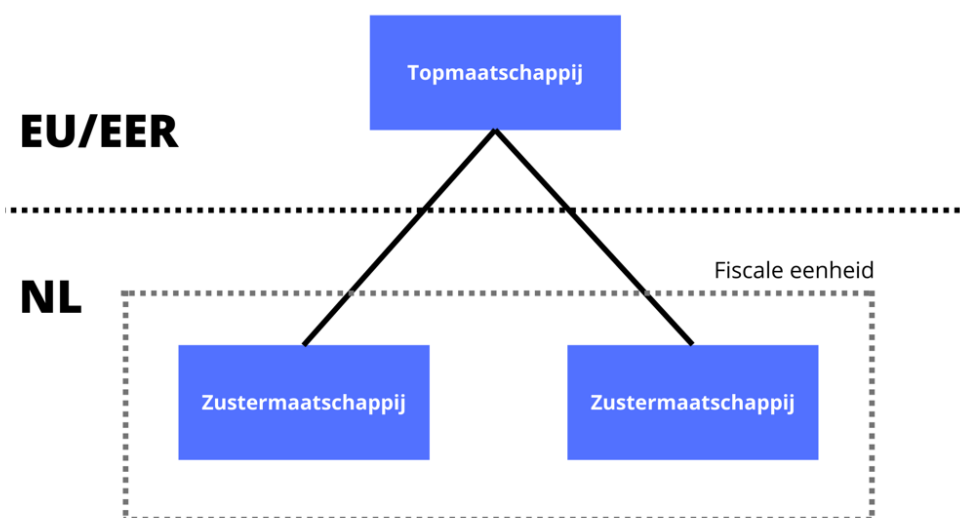
In hoofdstuk 1 van deze scriptie heb ik de Nederlandse fiscale eenheidsregeling en haar strijdigheden met betrekking tot het Europese recht al kort geïntroduceerd. In dit hoofdstuk zal ik hier verder op ingaan. Ik zal beginnen met het uiteenzetten van zowel de regeling zelf als het doel en de strekking van de regeling. Hierna zal ik de voor- en nadelen van de vorming van een fiscale eenheid alsmede de tekortkomingen met betrekking tot het Europese recht benoemen. Daarnaast zal ik de aanleiding van de spoedmaatregelen via de relevante arresten van het HvJ-EU toelichten en de gevolgen hiervan uiteenzetten.

2.1.1 De fiscale eenheid volgens de Wet VpB 1969

De Wet VpB 1969 kent als uitgangspunt dat elke entiteit, lichaam of rechtspersoon welke subjectief belastingplichtig is, zelfstandig in de heffing betrokken wordt. Voor een concern bestaande uit meerdere zelfstandige belastingplichtigen kan dit fiscaal nadelig zijn in het geval van bijvoorbeeld winstuitkering van een dochter- aan een moedervereniging, verliesverrekening en interne transacties. Bij een winstuitkering van een dochter- aan een moedervereniging zou ingeval van een zelfstandige benadering dezelfde winst zowel bij de dochter- als bij de moedervereniging belast kunnen worden, waardoor sprake kan zijn van dubbele belastingheffing. Ook met betrekking tot verliesverrekening kan een zelfstandige benadering nadelig uitpakken, omdat verliezen binnen een concern niet met de winsten van andere belastingplichtigen binnen hetzelfde concern verrekend kunnen worden. Ingeval van interne transacties geldt binnen de Wet VpB 1969 het reguliere uitgangspunt, waarbij de transacties van elke zelfstandige entiteit die op zichzelf subjectief belastingplichtig is, verrekend dienen te worden volgens het *arm's-length beginsel* van artikel 8b Wet VpB 1969. Dit beginsel stelt dat indien sprake is van een onmiddellijke of middellijke rechtsverhouding tussen twee lichamen voorwaarden, zoals verrekenprijzen, moeten worden overeengekomen die in het economische verkeer door onafhankelijke partijen ook zouden zijn overeengekomen. Voor de fiscale winstberekening dienen hierbij dus de interne transacties die in het economische verkeer

ongebruikelijk zijn, aangepast te worden tot het niveau waarbij deze wel gebruikelijk zouden zijn. Hiervan is bijvoorbeeld sprake wanneer een levering of dienst is verricht en hier een ongebruikelijke tegenprestatie (te hoge of te lage vergoeding) tegenover staat.

De Wet VpB 1969 kent op de benadering waarbij elke subjectief belastingplichtige een zelfstandige belastingplicht heeft twee uitzonderingen, zodat de toepassing van een groepsbenadering kan plaatsvinden en de zelfstandige lichamen niet meer als zelfstandig, maar als groep in de heffing van de Wet VpB 1969 worden betrokken. Allereerst bestaat de deelnemingsvrijstelling. Dit is een beperkte groepsregeling en beperkt het arm's-lengthbeginsel in principe niet. Bij de deelnemingsvrijstelling van artikel 13 Wet VpB 1969 is het van belang dat een gekwalificeerd belang bestaat tussen de aandeelhouder en een zogeheten deelneming. Van een gekwalificeerd belang is veelal sprake bij een aandelenbelang van groter dan 5%. Daarnaast kent de Wet VpB 1969 als tweede groepsregeling het fiscale eenheidsregime, waarop deze scriptie zich richt. Deze regeling is geformaliseerd in artikel 15 Wet VpB 1969 en stelt dat als een moedermaatschappij een minimaal belang van 95% in een of meerdere dochtermaatschappijen heeft de moedermaatschappij een aanvraag tot vorming van een fiscale eenheid kan indienen. Tevens is het voor entiteiten binnen EU-lidstaten mogelijk om een fiscale eenheid te vormen tussen zustermaatschappijen welke in Nederland zijn gevestigd. Hierbij moet dan wel sprake zijn van het 95%-bezitscriterium waarbij een topmaatschappij, gevestigd in een andere EU-lidstaat, deze zustermaatschappijen bezit. Een dergelijke structuur is te zien in afbeelding 1.

Afbeelding 1: Topmaatschappij welke niet in Nederland is gevestigd, maar in een EU/EER-land, houdt een deelneming in twee zustermaatschappijen welke samen een fiscale eenheid vormen in Nederland.

2.1.2 Doel en strekking van de fiscale eenheid

De fiscale eenheidsregelgeving is oorspronkelijk ontstaan vanwege de wens om binnen een concern tot één gezamenlijke heffing te komen. De regelgeving moest voor zowel belastingplichtige als de Belastingdienst eenvoudig en uitvoerbaar blijven. Bij de introductie van de fiscale eenheid gold het opgaan-in-principe, waarbij het voor meerdere lichamen mogelijk was om te worden belast als ware zij één lichaam.⁶ Dit betekende voor desbetreffende lichamen dat de dochtermaatschappijen opgingen in de moedermaatschappij. Hieruit ontstond dan één belastingplichtige. Deze gedachte is later herzien naar de alsof-benadering, waardoor bij fictie één belastingplichtige ontstond. De gedachtegang achter het fiscale eenheidsregime is nu dus dat belasting wordt geheven als ware er één belastingplichtige. Werkzaamheden en vermogen worden dan bij fictie toegerekend aan de moedervennootschap. Tevens wordt de belasting bij de moedervennootschap geheven. Aan de hand van het doel en de strekking van de fiscale eenheid zal ik in deze scriptie toetsen of het huidige fiscale eenheidsregime, na de implementatie van de spoedmaatregelen, nog haar doel bewerkstelligt of dat de regelgeving te ver is afgeweken van haar oorspronkelijke doel met betrekking tot eenvoud en uitvoerbaarheid.

2.1.3 De voor- en nadelen van de vorming van een fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969

Vorming van een fiscale eenheid brengt significante gevolgen met zich mee. De wetsbepaling van artikel 15 Wet VpB 1969 opent de mogelijkheid waarbij subjectief belastingplichtigen, niet meer zelfstandig belast worden, maar als groepsentiteit. In tegenstelling tot de deelnemingsvrijstelling zal een beperking van het uitgangspunt van het arm's-lengthbeginsel plaatsvinden. Interne transacties zijn bij fictie onzichtbaar en de lichamen binnen de fiscale eenheid hoeven de fiscale winstberekening dan dus niet meer te corrigeren alsof voorwaarden zijn gesteld tussen in het economische verkeer onafhankelijke partijen. Na de vorming van een fiscale eenheid geldt fiscaal dus slechts één gezamenlijk belastbaar bedrag welke betrekking heeft op de bij de fiscale eenheid behorende lichamen.⁷ Transacties tussen lichamen binnen de fiscale eenheid leiden in beginsel dus niet tot fiscale winst.⁸ Hetzelfde geldt voor rente, royalty's en onderlinge vergoedingen voor overige diensten, omdat deze fiscaal

⁶ *Kamerstukken II*, 1999/00, 26854, nr. 5, p. 3.

⁷ Vakstudie Vennootschapsbelasting, art. 15 Wet VPB 1969, aant. 1.4.1.

⁸ *Kamerstukken II* 1999/2000, 26854, nr. 3, p. 2.

onzichtbaar zijn. Dit brengt met zich mee dat interne reorganisaties binnen de fiscale eenheid kunnen worden uitgevoerd zonder dat daarbij een fiscale afrekening plaatsvindt.^{9 10} Vanwege de alsof-benadering geldt namelijk de fictie dat de lichamen binnen een fiscale eenheid gezamenlijk kwalificeren tot één belastingplichtige. Praktisch is het natuurlijk wel mogelijk om onderlinge vermogensoverdrachten en vermogensstromen te creëren tussen verschillende lichamen binnen dezelfde groep, maar voor de Wet VpB 1969 classificeert elk lichaam als dezelfde belastingplichtige, namelijk de fiscale eenheid als geheel. Vanuit fiscaal oogpunt zal hierdoor dus ingeval van een vermogensoverdracht of een vermogensstroom binnen dezelfde fiscale eenheid een overdracht gedaan worden van de fiscale eenheid aan zichzelf. Hierover kan dus ook geen vergoeding, compensatie of tegenprestatie gevraagd kunnen worden, waardoor deze stromen dus onzichtbaar zijn en niet meer gecorrigeerd dienen te worden.

Een tweede voordeel van de vorming van een fiscale eenheid heeft betrekking op de mogelijkheid tot horizontale verliesverrekening tussen verschillende lichamen binnen dezelfde fiscale eenheid. Bij de vorming van een fiscale eenheid kan de belastingplichtige namelijk de winsten en verliezen van de verschillende lichamen binnen de fiscale eenheid in salderen. Vervolgens zal het eindresultaat in aanmerking worden genomen bij de moedervennootschap. Tussen verschillende zelfstandig subjectief belastingplichtigen buiten een fiscale eenheid is een horizontale verliesverrekening niet mogelijk. De geleden verliezen mogen dan enkel verrekend worden met de eigen behaalde winsten.

Het laatste significante voordeel van de vorming van een fiscale eenheid is dat de winstuitkeringen van een lichaam binnen een fiscale eenheid aan een ander lichaam binnen dezelfde fiscale eenheid fiscaal onzichtbaar zijn. Deze winstuitkeringen worden zodoende niet tweemaal in de heffing betrokken bij zowel het uitkerende als het ontvangende lichaam, maar de winst zelf wordt eenmaal in het resultaat van de gehele fiscale eenheid betrokken. Niet alleen de fiscale eenheidswetgeving kent dit voordeel, maar dit geldt ook via de deelnemingsvrijstelling van artikel 13 Wet VpB 1969. Om in aanmerking te komen voor dit voordeel is een gekwalificeerd belang van 5% dus al genoeg en is het strengere 95%-bezitscriterium voor de vorming van een fiscale eenheid niet noodzakelijk.

⁹ *Kamerstukken II* 2005/06, 30572, nr. 8, p. 101.

¹⁰ Hof 's Gravenhage 30 januari 2007, ECLI:NL:GHSGR:2007:AZ8016.

2.2 Tekortkomingen van het Nederlandse fiscale eenheidsregime met betrekking tot het Europese recht

Het fiscale eenheidsregime ligt al sinds 2010 onder vuur. Dit was vrijwel altijd het gevolg van Europeesrechtelijke uitspraken. In 2010 betrof het de zaak van X-Holding BV.¹¹ In dit arrest houdt X-Holding BV, een in Nederland gevestigde vennootschap, alle aandelen in een naar Belgisch recht opgerichte en feitelijk in België gevestigde vennootschap F. X Holding BV en F wensen te worden aangemerkt als een fiscale eenheid voor de heffing van de Wet VpB 1969. De Hoge Raad der Nederlanden (hierna: de Hoge Raad) heeft vervolgens enkele prejudiciële vragen ingediend bij het HvJ-EU omtrent een mogelijke strijdigheid met het EU-recht. Hierbij oordeelde het HvJ-EU uiteindelijk dat weigering van een grensoverschrijdende fiscale eenheid niet in strijd was met het EU-recht. In dit arrest werd getoetst naar objectieve vergelijkbaarheid. Aanvankelijk was, volgens het HvJ-EU, het Nederlandse recht wél in strijd met het EU-recht. Het HvJ-EU oordeelde dat de situatie van een in Nederland gevestigde moedervervennootschap die met een in Nederland gevestigde dochtervennootschap een fiscale eenheid wil vormen, objectief vergelijkbaar is met die van een in Nederland gevestigde moedervervennootschap die met een niet in Nederland gevestigde dochter een fiscale eenheid wil vormen. Zodoende is Nederland in beginsel in strijd met de vrijheid van vestigingsbepaling van artikel 49 VWEU.

In het X-Holding arrest was echter sprake van een objectieve rechtvaardigingsgrond welke inhield dat Nederland toch de grensoverschrijdende fiscale eenheid mocht weigeren. Hierbij was weigering gerechtvaardigd vanwege de noodzaak om de verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten van de Europese Unie te handhaven. Dit was een zeer belangrijke uitspraak, omdat de Nederlandse fiscale eenheidswetgeving, waarbij de optie tot vorming van een grensoverschrijdende fiscale eenheid niet mogelijk was, destijds werd bestendigd door het HvJ-EU.

In 2011 en 2012 oordeelde de Hoge Raad vervolgens in de eindconclusie van het X-Holding arrest dat alle voordelen welke inherent zijn aan een fiscale eenheid tot binnenlandse verhoudingen mogen worden beperkt.¹² De weigering van een grensoverschrijdende fiscale eenheid tussen een niet in Nederland gevestigde lichaam en een wél in Nederland gevestigde lichaam is dus niet

¹¹ HvJ-EU 25 februari 2010, nr. C-337/08 (*X-Holding BV*).

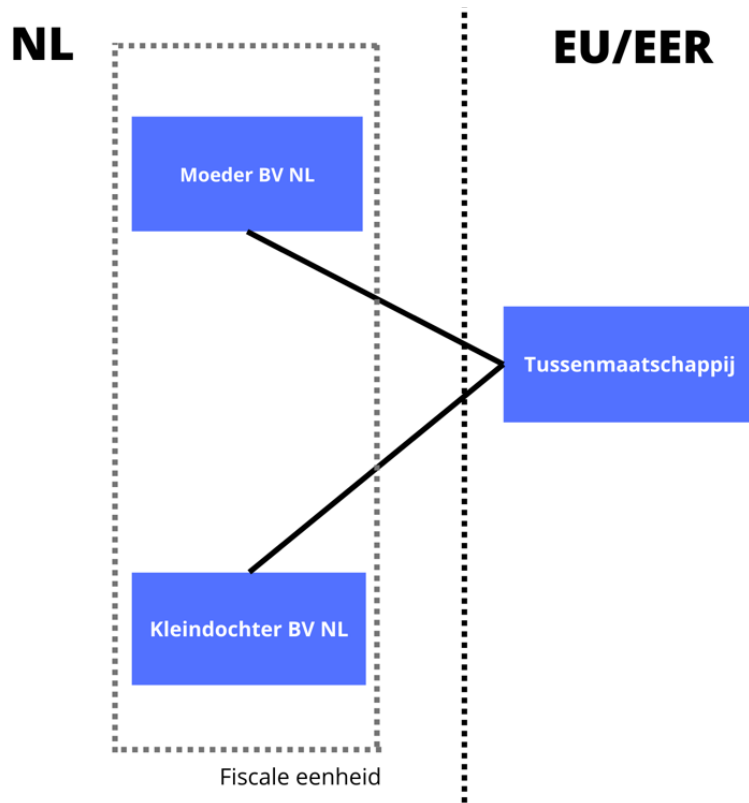
¹² HR 7 januari 2011, ECLI:NL:PHR:2011:BN0900, *BNB* 2011/3.18, m.nt. G.T.K. Meussen.

in strijd met het EU-recht. De Hoge Raad gaf hier dus als het ware een toezegging dat dergelijke weigeringen gerechtvaardigd werden. De fiscale eenheidsregeling kon door deze uitspraak nog aan aantal jaren standhouden.

Vervolgens zijn door het HvJ-EU op 12 juni 2014 en het Hof Arnhem-Leeuwarden op 26 april 2016 nieuwe uitspraken gedaan met betrekking tot de fiscale eenheid.^{13 14} Hierbij betrof het een arrest waarbij verschillende zelfstandige entiteiten een fiscale eenheid wensten op te zetten met zustermaatschappijen in Nederland en een moedermaatschappij in Israël. De Nederlandse inspecteur weigerde dit. Hierbij heeft het HvJ-EU geoordeeld dat de fiscale eenheidsregeling in strijd is met het EU-recht, specifiek met de non-discriminatiebepaling in het verdrag Nederland-Israël. Deze uitspraak had een directe impact op de regeling waarbij een Nederlandse moedervereniging alleen een fiscale eenheid met haar Nederlandse kleindochters kan vormen als de tussenliggende dochtervereniging ook in Nederland is gevestigd. Deze uitspraken hebben geleid tot introductie van nieuwere en complexere structuren, zoals zuster fiscale eenheden, fiscale eenheden met kleindochterverenigingen en buitenlandse tussenmaatschappijen. De complexiteit van de fiscale eenheidsregeling binnen de Wet VpB 1969 nam toe en de regeling werd steeds minder overzichtelijk. Een voorbeeld van zo'n complexere structuur is te zien in afbeelding 2.

¹³ HvJ-EU 12 juni 2014, nr. C-39/13, nr. C-40/13, nr. C41-13.

¹⁴ Hof Arnhem-Leeuwarden 26 april 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:3320.

Afbeelding 2: Topmaatschappij welke in Nederland is gevestigd, houdt een tussenmaatschappij gevestigd in een EU/EER-land. Moeder en kleindochter kunnen desondanks een fiscale eenheid vormen in Nederland.

2.3 De Europeesrechtelijke aanleiding tot de introductie van de spoedmaatregelen

Recente ontwikkelingen en arresten binnen zowel het Nederlandse als het Europese recht zijn een directe aanleiding geweest voor de verzwakte positie van het fiscale eenheidsregime. De twee zaken X BV en X NV hebben uiteindelijk geleid tot de introductie van de spoedmaatregelen. Hiermee probeerde de wetgever de fiscale eenheidswetgeving te repareren en te corrigeren, zodat het voldeed aan de Europeesrechtelijke normen en om eventuele negatieve consequenties, zoals budgettaire verliezen, te beperken. De Hoge Raad heeft op 18 juli 2016 bij het HvJ-EU met betrekking tot deze twee zaken prejudiciële vragen ingediend.¹⁵ In de volgende paragrafen zal een verdere uiteenzetting van de arresten X BV en X NV worden verleend en de daarmee samenhangende gevolgen.

¹⁵ HvJ-EU 22 februari 2018, nr. C-398/16 en C-399/16 (X BV en X NV).

2.3.1 X BV

Het arrest X BV betreft een arrest over de mogelijkheid van fiscale aftrek van rente die ter zake van een geldlening is betaald. Hierbij is X BV een vennootschap opgericht naar Nederlands recht welke onderdeel is van een Zweeds concern. Tot dit concern behoort ook een Italiaanse vennootschap. De aandelen in desbetreffende Italiaanse vennootschap worden deels gehouden door het Zweedse concern en deels door derden. Om de overige aandelen van deze Italiaanse vennootschap te verwerven, richt X BV een nieuwe Italiaanse vennootschap op. Deze vennootschap wordt vanuit een Zweedse groepsvennootschap gefinancierd door middel van een lening aan X BV. De betaalde rente op deze lening is vervolgens door X BV in aftrek gebracht. De Nederlandse inspecteur weigerde de aftrek aan de hand van de renteaftrekbeperking van artikel 10a, lid 2 sub b Wet VpB 1969. Deze regeling bepaalt dat bij het bepalen van de winst renten ter zake van geldleningen niet in aftrek komen die rechtens dan wel in feite direct of indirect verschuldigd zijn aan een verbonden lichaam of een verbonden natuurlijk persoon, voor zover de geldlening verband houdt met de verwerving van aandelen. X BV stelt hiertegen beroep in aan de hand van het argument dat zij de rente van de lening in aftrek gebracht had kunnen hebben indien zij een fiscale eenheid met de Italiaanse dochtervennootschap had mogen vormen. In het geval van een vorming van een fiscale eenheid zouden dergelijke rentestromen fiscaal onzichtbaar zijn en zou dus geen aftrekbeperking mogelijk zijn. Deze mogelijkheid van de vorming van een fiscale eenheid tussen een in Nederland gevestigd lichaam en een niet in Nederland gevestigd lichaam is in het Nederlandse recht voorbehouden. Volgens de Wet VpB 1969 konden de Italiaanse vennootschap en het Nederlandse lichaam X BV dus geen fiscale eenheid vormen. Zodoende konden zij ook niet toekomen aan de voordelen van de fiscale eenheid. X BV meende zich hierdoor belemmerd te voelen in haar vrijheid van vestiging krachtens de artikelen 49 en 54 VWEU. De Hoge Raad heeft vervolgens het HvJ-EU verzocht om een prejudiciële beslissing te nemen. Hierbij diende de Hoge Raad bij het HvJ-EU de volgende prejudiciële vraag in:

‘Moeten de artikelen 49 en 54 VWEU aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan een nationale regeling op grond waarvan een in een lidstaat gevestigde moedervernootschap met betrekking tot een geldlening die verband houdt met een kapitaalstorting in een dochtervennootschap in een andere lidstaat, geen aftrek van rente is toegestaan, terwijl die aftrek wel zou kunnen worden genoten indien die dochtervennootschap zou zijn opgenomen in een fiscale eenheid — met de kenmerken als die van de Nederlandse fiscale eenheid — met die

*moederverenootschap omdat alsdan door de consolidatie geen verband met een zodanige kapitaalstorting is waar te nemen?*¹⁶

Hierop volgde het antwoord van het HvJ-EU, waarbij zij stelden dat de artikelen 49 en 54 VWEU ertoe dienen de vrijheid van vestiging binnen Europese lidstaten te waarborgen. Een rechtspersoon welke gevestigd is in een andere lidstaat mag niet nadeliger worden behandeld dan rechtspersonen welke gevestigd zijn in de eigen lidstaat. Verder mag ook geen belemmering plaatsvinden ten opzichte van de vestiging van een naar eigen recht opgerichte vennootschap welke in een andere lidstaat beoogt haar werkzaamheden te continueren.^{17 18} Een verschil in behandeling ten nadele van vennootschappen die hun vrijheid van vestiging uitoefenen, vormt echter geen belemmering van die vrijheid wanneer dat verschil betrekking heeft op situaties die niet objectief vergelijkbaar zijn of wanneer het door dwingende redenen van algemeen belang wordt gerechtvaardigd en evenredig is aan dat doel.^{19 20}

In binnenlandse verhoudingen zouden de vennootschappen een fiscale eenheid mogen vormen en worden, vanwege de consolidatie, dergelijke renten onzichtbaar. Aangezien een fiscale eenheid volgens artikel 15, lid 3, Wet VpB 1969 alleen kan worden gevormd tussen in Nederland gevestigde belastingplichtigen, bestaat zodoende een verschil in behandeling. Dit beperkt belastingplichtigen om de vrijheid van vestiging uit te oefenen en om vennootschappen in andere lidstaten op te richten. Om te beoordelen of dit daadwerkelijk een belemmering van de vrijheid van vestiging vormt en dit dus in strijd is met het Europese recht, zal de vergelijkbaarheid van grensoverschrijdende en de binnenlandse situaties moeten worden beoordeeld met inachtneming van het doel en de inhoud van de betrokken nationale bepalingen.²¹ Voorts heeft het HvJ-EU in het eerder behandelde X-Holding arrest van 25 februari 2010 bepaald dat situaties waarbij een in Nederland gevestigde moederverenootschap die met een in Nederland gevestigde dochterverenootschap een fiscale eenheid wil vormen objectief vergelijkbaar is met de situatie waarbij een in Nederland gevestigde moederverenootschap een fiscale eenheid wil

¹⁶ HvJ-EU 22 februari 2018, nr. C-398/16 (*X BV*).

¹⁷ HvJ-EU 21 mei 2015, nr. C-657/13 (*Verder LabTec*).

¹⁸ HvJ-EU 2 september 2015, nr. C-386/14, punt 14 (*Groupe Steria*).

¹⁹ HvJ-EU 2 december 2006, nr. C-446/04, punt 167 (*Test Claimants in the FII Group Litigation*).

²⁰ HvJ-EU 25 februari 2010, nr. C-337/08, punt 20 (*X Holding*).

²¹ HvJ-EU 18 december 2014, nr. C-87/13, punt 27 (*X*).

vormen met een niet in Nederland gevestigde dochtervennootschap.^{22 23} De conclusie kan dus worden getrokken dat van een verschil in behandeling sprake is. Desalniettemin diende de Nederlandse regering enkele rechtvaardigingsgronden in. Deze rechtvaardigingsgronden waren een rechtvaardiging door de noodzaak om de verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten te behouden, een rechtvaardiging om de samenhang van het Nederlandse belastingstelsel te verzekeren en een rechtvaardiging van de doelstelling van bestrijding van belastingontwijking en fraude. Deze ingediende rechtvaardigheidsgronden zijn alle afgewezen.

De prejudiciële vraag is dan ook bevestigend beantwoord.²⁴ Zodoende kan de conclusie worden getrokken dat de toenmalige fiscale eenheidsregeling in strijd was met het Europese recht, specifiek met de artikelen 49 en 54 VWEU.

2.3.2 X NV

De tweede belangrijke zaak betreft de zaak X NV.²⁵ Dit arrest betreft een geschil over de mogelijkheid van de fiscale aftrek van valutaverlies. X NV is een naar Nederlands recht opgerichte vennootschap en houdt middellijk een in het Verenigd Koninkrijk gevestigde dochtervennootschap. Ten gevolge van schommelingen in de wisselkoers heeft X NV dit negatieve resultaat van de deelneming als kosten in mindering gebracht op haar resultaat. De inspecteur heeft dit vervolgens geweigerd op grond van artikel 13, lid 1, Wet VpB 1969. Dit betreft de deelnemingsvrijstelling welke reeds is besproken in voorgaande paragrafen. De deelnemingsvrijstelling stelt dat bij het bepalen van de winst de voordelen uit hoofde van een deelneming, alsmede de kosten ter zake van de verwerving of de vervreemding van die deelneming buiten aanmerking blijven.

X NV stelt dat wanneer zij, naar Nederlands recht, in staat was om een fiscale eenheid te vormen met de entiteit in het Verenigd Koninkrijk het negatieve valutaresultaat wel in aanmerking had kunnen nemen. Hierbij betoogt X NV dat zij belemmerd wordt in de uitvoering van de vrijheid van vestiging krachtens de artikelen 49 en 54 VWEU. Zodoende heeft de Hoge Raad de

²² HvJ-EU 25 februari 2010, nr. C-337/08.

²³ HvJ-EU 25 februari 2010, nr. C-337/08, punt 24 (*X Holding*).

²⁴ Conclusie A-G Campos Sánchez-Bordona bij de zaken C-398/16 en C-399/16, 25 oktober 2017, ECLI:EU:C:2017:807, V-N 2017/52.12.

²⁵ HvJ-EU 22 februari 2018, nr. C-399/16 (*X NV*).

behandeling van de zaak, net zoals het X BV-arrest, geschorst en vervolgens prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ-EU. Hieronder staat het drietal prejudiciële vragen opgesteld welke de Hoge Raad bij het HvJ-EU heeft ingediend:

‘1) Moeten de artikelen 49 en 54 VWEU aldus worden uitgelegd dat zij in de weg staan aan een nationale regeling op grond waarvan een in een lidstaat gevestigde moeder vennootschap geen valutaverlies in aanmerking kan nemen met betrekking tot het bedrag dat zij heeft geïnvesteerd in een dochter vennootschap die in een andere lidstaat is gevestigd, terwijl zij dit wel zou kunnen indien die dochter vennootschap zou zijn opgenomen in een fiscale eenheid — met de kenmerken als die van de Nederlandse fiscale eenheid — met die in eerstgenoemde lidstaat gevestigde moeder vennootschap, dit als gevolg van de consolidatie binnen de fiscale eenheid?

2) Indien het antwoord op de eerste vraag bevestigend luidt, kan of moet dan voor de vaststelling van het in aanmerking te nemen valutaverlies ervan worden uitgegaan dat ook (een of meer van) de door de betrokken moeder vennootschap middellijk, via [de in de eerste vraag bedoelde] dochter vennootschap, gehouden en in de Europese Unie gevestigde directe en indirecte dochter vennootschappen zouden zijn opgenomen in de fiscale eenheid?

3) Indien het antwoord op de eerste vraag bevestigend luidt, moet dan slechts rekening worden gehouden met valutaverliezen die bij opname in de fiscale eenheid van de moeder vennootschap tot uitdrukking zouden zijn gekomen in de jaren waarop het geschil betrekking heeft, of moeten ook de valutaresultaten die in eerdere jaren tot uitdrukking zouden zijn gekomen, in aanmerking worden genomen?’²⁶

Het HvJ-EU oordeelde vervolgens dat deze voorgaande prejudiciële vragen niet bevestigend konden worden beantwoord. Dit volgt uit het feit dat dergelijke situaties niet objectief vergelijkbaar zijn. Een Nederlandse vennootschap kan, met uitzondering van zeer bijzondere gevallen, namelijk geen koersverliezen op haar deelneming in een in Nederland gevestigd lichaam lijden. Dit is het uitvloeisel van de deelnemingsvrijstelling van artikel 13 Wet VpB 1969, waarbij de deelnemingsvrijstelling zowel voordelig als nadelig kan uitpakken. Hierbij worden dus zowel de positieve als de negatieve resultaten buiten beschouwing gelaten. Een dergelijke situatie is dus niet in strijd met de vrijheid van vestiging krachtens artikel 49 en 54 VWEU.

²⁶ HvJ-EU 22 februari 2018, nr. C-399/16 (X NV).

2.3.3 De gevolgen van de arresten X BV en X NV voor de fiscale eenheid

Vanwege de uitspraken van het HvJ-EU, welke oordeelde dat het Nederlandse fiscale eenheidsregime strijdig was met het Europese recht, moest de fiscale eenheidsbepaling (deels) herzien worden. In het tweede kamerdebat van 6 februari 2019 gaf de Staatssecretaris aan dat er een aantal mogelijkheden waren om de strijdigheid van de fiscale eenheid met het Europese recht te corrigeren. Allereerst bestond de mogelijkheid om de Nederlandse fiscale eenheid in grensoverschrijdende situatie mogelijk te maken. Hierbij zouden dus alle voordelen van de fiscale eenheid ook toegekend worden aan de niet in Nederland gevestigde lichamen. Hier zouden enorme negatieve budgettaire consequenties tegenover staan, zoals bijvoorbeeld grondslaguitholling vanwege de te vormen structuren met buitenlandse dochtervennootschappen. Naast de optie om de voordelen toe te kennen aan alle belastingplichtigen bestond ook de mogelijkheid tot beperking van de voordelen van de fiscale eenheid met betrekking tot binnenlandse belastingplichtigen, zodat een gelijke behandeling kon plaatsvinden. Uiteindelijk is gekozen voor de tweede optie, waarbij de Staatssecretaris op 4 juni 2018 enkele spoedmaatregelen introduceerde welke het voornaamste doel hadden om het Nederlandse fiscale eenheidsregime te repareren. De wet is vervolgens aangenomen en in werking getreden per 17 mei 2019, met terugwerkende kracht tot 1 januari 2018. Hieronder staat de wettekst van de spoedmaatregelen weergegeven;

ARTIKEL I De Wet op de vennootschapsbelasting 1969 wordt als volgt gewijzigd:

A

Aan artikel 15 worden twee leden toegevoegd, luidende: 16. In afwijking in zoverre van het eerste en tweede lid worden de artikelen 10a, 13, negende tot en met vijftiende en zeventiende lid, 13l en 20a, met inachtneming van alle regelingen die daarmee verband houden, toegepast als ware er geen fiscale eenheid in de zin van dit artikel. Voor zover door de toepassing van de eerste zin bij een maatschappij winst tot uitdrukking komt en die winst zonder toepassing van die zin niet tot uitdrukking zou komen bij de fiscale eenheid, wordt die winst bij het bepalen van de winst van de fiscale eenheid in aanmerking genomen. 17. Voor de toepassing van het zestiende lid worden onder de verliezen, bedoeld in artikel 20a, verstaan de verliezen toerekenbaar aan een belastingplichtige als ware er geen fiscale eenheid in de zin van dit artikel. Voor zover door de toepassing van de eerste zin de verliezen niet langer voorwaarts verrekenbaar zijn, kunnen die verliezen niet voorwaarts worden verrekend met de belastbare winst van de belastingplichtige waarin het uiteindelijke belang in belangrijke mate

is gewijzigd als bedoeld in artikel 20a. De eerste en tweede zin zijn van overeenkomstige toepassing met betrekking tot de verrekening van verliezen met de Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden Jaargang 0 2019 Staatsblad 2019 175 1 belastbare winsten of binnenlandse inkomens uit voorafgaande jaren, bedoeld in artikel 20a, negende lid.

B

In artikel 15, zestiende lid, wordt artikel 13, negende tot en met vijftiende en zeventiende lid, artikel 13l vervangen door artikel 13, negende tot en met vijftiende en zeventiende lid, artikel 13a. Ba Artikel 15 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het zestiende lid wordt artikel 13a en artikel 20a vervangen door artikel 13a, artikel 15ba en artikel 20a.

2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:

18. Voor de toepassing van het zestiende lid worden onder de saldi aan renten, bedoeld in artikel 15ba, verstaan de saldi aan renten toerekenbaar aan een belastingplichtige als ware er geen fiscale eenheid in de zin van dit artikel. Voor zover door de toepassing van de eerste zin de saldi aan renten niet langer kunnen worden voortgewenteld naar het volgende jaar, kunnen die saldi aan renten niet in aftrek komen bij het bepalen van de winst van de belastingplichtige waarin het uiteindelijke belang in belangrijke mate is gewijzigd als bedoeld in artikel 15ba.

ARTIKEL V Deze wet wordt aangehaald als: Wet spoedreparatie fiscale eenheid.²⁷

Binnen deze spoedmaatregelen werden enkele voordelen van de fiscale eenheid voor binnenlandse belastingplichtigen beperkt aan de hand van de introductie van de per-elementbenadering. De per-elementbenadering heeft betrekking op een aantal artikelen binnen de Wet VpB 1969 en deze artikelen worden, ingeval de belastingplichtige een fiscale eenheid is, niet meer toegepast aan de hand van de groepsbenadering, maar door middel van een zelfstandige benadering. Deze artikelen worden nu dus toegepast als ware er geen fiscale eenheid. Dit brengt menig complexiteit met zich mee en beperkt de fiscale eenheidswetgeving verder.²⁸ De spoedmaatregelen hadden terugwerkende kracht tot 1 januari 2018 en zodoende vindt toepassing van artikel 10a, artikel 13, lid 9 t/m 15, artikel 13 lid 17, artikel 13l en artikel 20a

²⁷ Wet van 24 april 2019, Stb. 2019, 175.

²⁸ W.R. Kooiman, 'De bijdenkbenadering', *WFR* 2018/199.

allen van de Wet VpB 1969 plaats alsof geen fiscale eenheid tot stand is gekomen. Vanaf 1 januari 2019 geldt dit ook voor artikel 13a, en vanaf 1 januari 2020 voor artikel 15ba Wet VpB 1969.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is allereerst een introductie van het fiscale eenheidsregime gegeven. Hierbij is het uitgangspunt van de Wet VpB 1969 dat zelfstandige entiteiten separaat belast worden. De fiscale eenheid is hier een uitzondering op en geeft belastingplichtigen de mogelijkheid om een groepsbenadering toe te passen, waarbij tussen verschillende subjectief belastingplichtigen bij fictie één belastingplichtige ontstaat. Vanwege uitspraken van het HvJ-EU in de arresten X BV en X NV is de Nederlandse fiscale eenheid strijdig bevonden met het Europese recht. Dit had te maken met het feit dat de vorming van een fiscale eenheid enkel mogelijk is tussen twee of meer in Nederland gevestigde lichamen en niet tussen een niet in Nederland gevestigd lichaam en een in Nederland gevestigd lichaam. Hierdoor kunnen niet in Nederland gevestigde lichamen zich niet beroepen op de voordelen van de fiscale eenheidsregeling en vond een verschil in behandeling plaats tussen grensoverschrijdende situaties en binnenlandse situaties. Hiermee werd direct de beperking van de Nederlandse fiscale eenheid duidelijk, namelijk de strijdigheid met het Europese recht.

Als reactie op de uitspraken van het HvJ-EU betreffende de twee arresten X BV en X NV heeft de Staatssecretaris de spoedmaatregelen aangekondigd. De spoedmaatregelen hebben ertoe geleid dat een aantal artikelen binnen de Wet VpB 1969 van toepassing werd als ware er geen fiscale eenheid. Dit gebeurde aan de hand van de zogeheten per-elementbenadering. In het volgende hoofdstuk zullen de belangrijkste gevolgen van de spoedmaatregelen op deze artikelen worden uiteengezet.

3. Welke specifieke gevolgen brengen de spoedmaatregelen met zich mee binnen de Wet VpB 1969?

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de gevolgen van de spoedmaatregelen op de wetsartikelen waarop deze betrekking hebben worden uiteengezet. De spoedmaatregelen hebben voor de Wet VpB 1969 betrekking op een aantal artikelen, zoals artikel 10a (*renteaftrekbeppering bij winstdrainage*), artikel 13, lid 9 t/m 15 (*beleggingsdeelnemingsregeling*), artikel 13, lid 17 (*deelnemingsvrijstelling hybride vermogen*), artikel 13l (*renteaftrekbeppering deelnemingsrente*) en artikel 20a (*handel in verlieslichamen*) van de Wet VpB 1969. Verder heeft de spoedmaatregelen ook een directe impact gehad op artikel 11 van de Wet op de dividendbelasting 1965 (hierna: Wet DB 1965). Omdat deze scriptie zich enkel richt op de Wet VpB 1969, zullen de gevolgen van de spoedmaatregelen ten opzichte van dit artikel niet verder behandeld worden. Daarnaast hebben de spoedmaatregelen ook een effect gehad op artikel 13a Wet VpB 1969 (*herwaarderingsbepaling*) en artikel 15ba Wet VpB 1969 (*wijziging uiteindelijke belang van een rentelichaam*). Deze artikelen werden aanvankelijk niet door de Staatssecretaris in het persbericht van 25 oktober 2017 over de spoedmaatregelen benoemd, maar zijn later toegevoegd. Artikel 13a Wet VpB 1969 zal in combinatie met de beleggingsdeelnemingsregeling van artikel 13, lid 9 t/m 15, Wet VpB 1969 worden behandeld en artikel 15ba Wet VpB 1969 in combinatie met de regeling van handel in verlieslichamen van artikel 20a Wet VpB 1969.

3.1.1 Renteaftrekbeppering bij winstdrainage

In deze paragraaf zal ik de gevolgen van de spoedmaatregelen op de renteaftrekbeppering bij winstdrainage van artikel 10a Wet VpB 1969 behandelen. Van alle artikelen binnen de Wet VpB 1969 waarop de spoedmaatregelen impact hebben gehad, hebben deze in praktijk op artikel 10a Wet VpB 1969 de grootste impact gehad. In dit artikel is bepaald dat:

Bij het bepalen van de winst komen renten ter zake van geldleningen niet in aftrek wanneer deze renten rechtens dan wel in feite direct of indirect verschuldigd zijn aan een verbonden lichaam of een verbonden natuurlijk persoon, voor zover de geldlening verband houdt met één van de

volgende “besmette” rechtshandelingen: een winstuitdeling of teruggaaf van gestort kapitaal, een kapitaalstorting, of de verwerving of uitbreiding van een belang in een verbonden lichaam.

Wanneer de rechtshandelingen zoals benoemd in artikel 10a Wet VpB 1969 tussen lichamen binnen een fiscale eenheid worden verricht, zouden deze, vanwege de alsof-benadering, niet zichtbaar zijn voor de heffing van de Wet VpB 1969. Daarnaast zijn, zoals behandeld in hoofdstuk 2, ook interne leningen fiscaal onzichtbaar. Indien sprake is van een fiscale eenheid tussen belastingplichtigen zou in dit geval dus aanvankelijk niet aan artikel 10a Wet VpB 1969 worden toegekomen.

De spoedmaatregelen maken hier inbreuk op en stellen dat de per-elementbenadering toegepast moet worden. Hierbij moet artikel 10a Wet VpB 1969 worden toegepast als ware er geen fiscale eenheid. Zowel de interne leningen als de besmette rechtshandelingen worden dus ineens zichtbaar via deze regeling, maar omdat de fiscale winst van de fiscale eenheid als geheel nog steeds tot uitdrukking komt bij de moeder vennootschap, zal netto geen verschil zitten tussen de situatie waarbij wel aftrek (voor de spoedmaatregelen) en geen aftrek (na de spoedmaatregelen) is toegestaan. Voor de implementatie van de spoedmaatregelen zou de aftrek namelijk al onzichtbaar zijn, omdat alleen het geconsolideerde fiscale resultaat tot uiting komt bij de moeder vennootschap en individuele aftrek dus niet. Na de implementatie van de spoedmaatregelen wordt de fiscale eenheid in dergelijke situaties weggedacht. Hierdoor zal de renteaftrekbeperking van artikel 10a Wet VpB 1969 worden toegepast. De aftrek vindt geen plaats en komt zodoende ook niet tot uitdrukking in de fiscale winst bij de moeder vennootschap.

Aangezien in beide van de voorgaande gevallen de rentestromen toch niet tot uitdrukking komen in de fiscale winst van de moeder vennootschap van een fiscale eenheid, lijkt de wijziging van artikel 10a Wet VpB 1969 vrij zinloos. Artikel 10a Wet VpB 1969 toepassen voor fiscale eenheden aan de hand van de per-elementbenadering zal geen effectief resultaat hebben op het door de Staatssecretaris aangekondigde doel van de spoedmaatregelen, namelijk het tegengaan van de Nederlandse grondslaguitholling.²⁹ Desalniettemin heeft de Staatssecretaris het besluit genomen om de per-elementbenadering toe te passen met als doel dat de ongelijke

²⁹ G.I. van Eijk, ‘De spoedreparatiemaatregelen in de VPB: over 10a VPB en “interne leningen”’, *WFR* 2018/88.

behandeling tussen binnenlandse en buitenlandse situaties wordt gecorrigeerd.³⁰ Hier kan de vraag worden gesteld of en in hoeverre het noodzakelijk is om artikel 10a Wet VpB 1969 toe te passen aan de hand van de per-elementbenadering voor fiscale eenheden om zo de strijdigheid van het Nederlandse met het Europese recht tegen te gaan of dat de spoedmaatregelen verdergaan dan strikt noodzakelijk.

Als voorbeeld kunnen we een grensoverschrijdende situatie nemen, waarbij een in het buitenland gevestigde moederverenootschap (hierna: M) met een in Nederland gevestigde dochterverenootschap (hierna: D) is verbonden. Hierbij heeft M een interne lening verschaft aan D, waarna D vervolgens een besmette rechtshandeling verricht. Deze renten op de interne leningen worden vanwege artikel 10a Wet VpB 1969 beperkt. Wanneer hier sprake zou zijn geweest van een fiscale eenheid in een strikt binnenlandse situatie, waren de rentestromen met betrekking tot deze interne leningen alsnog niet in aftrek genomen, omdat interne rentestromen binnen een fiscale eenheid fiscaal gezien onzichtbaar zijn. Op grond van de Wet VpB 1969 zou de aftrek van de rente dus beperkt worden ongeacht het bestaan van de fiscale eenheid.

In dit voorbeeld bestaat wel een mogelijkheid op een mismatch. In het geval van een mismatch zou de vestigingsstaat van M (een andere EU-lidstaat) de rentebaten wel belasten, terwijl de rente in Nederland niet in aftrek mag worden gebracht. Hierbij zou dan wel sprake zijn van een bevoordeling van binnenlandse situaties, omdat in deze situaties een fiscale eenheid gevormd mag worden. Dergelijke mismatches zijn dan niet mogelijk binnen de fiscale eenheid. Twijfelachtig is of deze mismatch expliciet wordt veroorzaakt door het Nederlandse fiscale eenheidsregime, of juist door een *dispariteit*³¹ binnen de buitenlandse fiscale wetgeving, doordat het Nederlandse fiscale eenheidsregime niet doorwerkt naar buitenlandse wetgeving. In het geval van een dispariteit zal geen sprake zijn van een ongelijke behandeling tussen binnenlandse en grensoverschrijdende situaties.³²

Een ander voorbeeld, waarbij een Nederlandse moederverenootschap is verbonden met een buitenlandse dochterverenootschap en deze door middel van een interne lening een

³⁰ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 20 december 2017, p. 10.

³¹ Dispariteit: een mismatch welke ontstaat door het niet laten doorwerken van een fiscaal consolidatieregime van een andere staat in de eigen wetgeving.

³² G.I. van Eijk, 'De spoedreparatiemaatregelen in de VPB: over 10a VPB en "interne leningen"', *WFR* 2018/88.

besmette rechtshandeling verricht, geeft nogmaals aan dat de spoedmaatregelen op het gebied van artikel 10a Wet VpB 1969 verdergaan dan strikt noodzakelijk.³³ In het geval van een buitenlandse D worden rente-inkomsten wel bij M belast. Deze rentestroom had fiscaal onzichtbaar geweest indien sprake was van een binnenlandse verhouding tussen M en D en zij een fiscale eenheid hadden gevormd. Hier geldt in beginsel dus wel een ongelijke behandeling en een rechtvaardiging van de per-elementbenadering. Indien de per-elementbenadering in dit geval toegepast zou worden, zou een mismatch zijn ontstaan, waarbij renteaftrek plaatsvindt in het buitenland, maar geen rente-inkomsten in de heffing in Nederland betrokken wordt. In dergelijke situaties zouden belastingplichtigen constructies kunnen vormen, waarbij zo'n mismatch ontstaat. Renteaftrek vindt dan wel plaats, maar de rente-inkomsten worden niet belast. Dit is natuurlijk gunstig voor belastingplichtigen. Om dit te voorkomen, kan in dit geval door de Nederlandse regering beroep gedaan worden op de rechtvaardigingsgrond voorkoming van belastingontwijking.³⁴ Zodoende kan via deze rechtvaardigingsgrond de strijdigheid van de Nederlandse fiscale eenheid met betrekking tot artikel 10a worden gerechtvaardigd.

Artikel 10a Wet VpB 1969 komt in dergelijke voorbeelden dus alleen in beeld wanneer de spoedmaatregelen worden toegepast en de per-elementbenadering plaatsvindt. Hierdoor wordt een probleem gecreëerd, terwijl deze voor toepassing van de spoedmaatregelen niet bestond.³⁵ De spoedmaatregelen ten opzichte van artikel 10a Wet VpB 1969 lijken dus verder te gaan dan strikt noodzakelijk om de ongelijke behandeling tussen enerzijds binnenlandse verhoudingen en anderzijds buitenlandse verhoudingen weg te nemen. De Staatssecretaris kiest immers voor zekerheid.³⁶ Dit komt de complexiteit van de wetgeving niet ten goede en verslechtert daarnaast de (administratieve) uitvoerbaarheid van de fiscale eenheidsregelgeving.

3.1.2 Beleggingsdeelnemingsregeling

Ook de regeling met betrekking tot de beleggingsdeelneming wordt toegepast als ware er geen fiscale eenheid. Deze regeling staat in artikel 13, lid 9 t/m 15, Wet VpB 1969 en vormt een beperking op de *deelnemingsvrijstelling*. Artikel 13, lid 9, Wet VpB 1969 stelt dat de

³³ A.W. Hofman, P.W.H. van den Heuvel, 'Spoedreparatie fiscale eenheid en interne 10a-leningen', *WFR* 2019/117.

³⁴ HvJ-EU 21 januari 2010, nr. C-311/08 (*SGI/België*).

³⁵ E.J.W. Heithuis, 'De per-elementbenadering in de fiscale eenheid en de spoedreparatie', *FED* 2018/44.

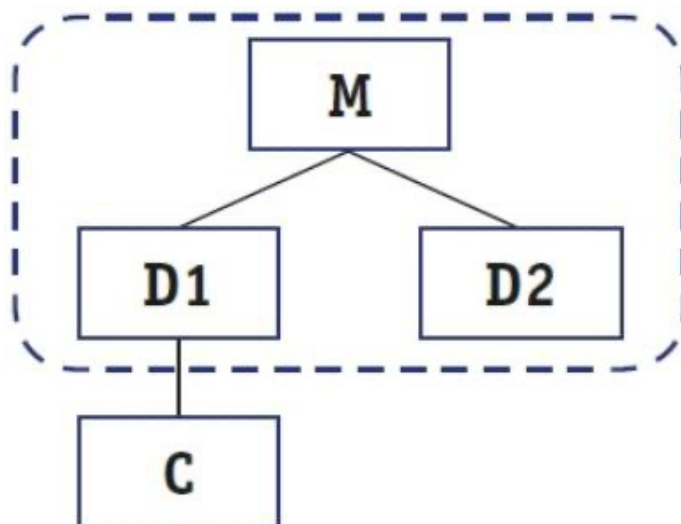
³⁶ *Kamerstukken II*, 2017/18, 34959, 3, p. 10.

deelnemingsvrijstelling geen toepassing vindt indien sprake is van een zogeheten beleggingsdeelneming. Een deelneming wordt krachtens lid 10 (*oogmerktoets*) veelal verondersteld een beleggingsdeelneming te zijn indien de bezittingen van het lichaam waarin de belastingplichtige de deelneming heeft doorgaans grotendeels bestaan uit belangen van minder dan 5% van het nominaal gestorte aandelenkapitaal van een lichaam. Anderzijds kan een deelneming ook een beleggingsdeelneming zijn indien de functie van het lichaam waarin een belastingplichtige een deelneming heeft, tezamen met de lichamen waarin dit lichaam een belang van ten minste 5% heeft, grotendeels bestaat uit het direct of indirect financieren (van bedrijfsmiddelen) van de belastingplichtige of een verbonden lichaam. In principe kwalificeert een deelneming als beleggingsdeelneming indien de deelneming wordt gehouden met een beleggingsoogmerk, waarbij een rendement kan worden verwacht welke redelijkerwijs is te vergelijken met het rendement dat kan worden verwacht bij normaal vermogensbeheer.

Een uitzondering voor de beperking van beleggingsdeelnemingen geldt wanneer een beleggingsdeelneming aan te merken is als *kwalificerende beleggingsdeelneming*. Dit kan indien een deelneming voldoet aan de *bezittingentoets* en/of de *onderworpenheidstoets*. Als hier niet aan wordt voldaan, zal de deelneming toekomen aan de *deelnemingsverrekening* krachtens artikel 13aa, lid 7 onderdeel a Wet VpB 1969. De kwalificatie als beleggingsdeelneming brengt als gevolg met zich mee dat de voordelen van de deelnemingsvrijstelling geen toepassing vinden.

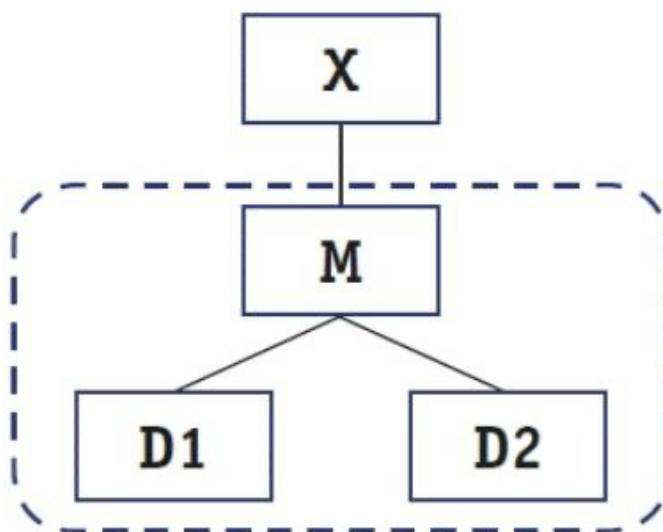
Met betrekking tot de oogmerktoets kunnen vanwege de spoedmaatregelen verschillende gevolgen ontstaan. In afbeelding 3 en afbeelding 4 zijn dergelijke gevolgen te zien.³⁷

³⁷ W.R. Kooiman & M.H.C. Ruijschop, 'De beleggingsdeelneming na spoedreparatie: science fiction', *WFR* 2018/34.

Afbeelding 3: Fiscale eenheid tussen M, D1 en D2 alsmede een deelneming van M in C.

In Afbeelding 3 is een fiscale eenheid tussen M, D1 en D2 te zien. Vanwege de toerekeningregels vóór de introductie van de spoedmaatregelen houdt M een deelneming in lichaam C. De oogmerktoets is dus voor de toepassing van de spoedmaatregelen van belang voor M. Vanwege de per-elementbenadering zal dit na de introductie van de spoedmaatregelen niet meer zo zijn. Hier zal de oogmerktoets dan van belang zijn voor D1.

Afbeelding 4: X houdt een deelneming in M, welke een fiscale eenheid vormt met D1 en D2.

De situatie in afbeelding 4 brengt minder gevolgen met zich mee. De fiscale eenheid tussen M, D1 en D2 kent geen externe werking.³⁸ Zowel met als zonder per-elementbenadering zal de fiscale eenheid dus genegeerd moeten worden. De oogmerktoets kan dus onder

³⁸ Kamerstukken I 2001/02, 26 854, nr. 45d, p. 3.

omstandigheden, zoals in afbeelding 3, omslaan van kwalificatie in diskwalificatie of andersom, omdat deze toets dus vanaf moment van introductie van de spoedmaatregelen op het niveau van de directe houder moet worden toegepast. Met betrekking tot de oogmerktoets leidt dit voor belastingplichtigen dus tot een stijging van de administratieve lasten, omdat nu dus per zelfstandig lichaam getoetst moet worden.

Na kwalificatie voor de oogmerktoets kan een beleggingsdeelneming toch aangemerkt worden als kwalificerende beleggingsdeelneming indien deze voldoet aan de *bezittingentoets* en/of de *onderworpenheidstoets*. Allereerst zal ik de gevolgen van de introductie van de spoedmaatregelen op de implementatie van de *bezittingentoets* uiteenzetten.

De bezittingentoets is geregeld in artikel 13, lid 11, onderdeel b en lid 12 t/m 15 Wet VpB 1969. Een beleggingsdeelneming van een belastingplichtige kan toch als kwalificerende beleggingsdeelneming worden aangemerkt indien de bezittingen van het lichaam onmiddellijk of middellijk, doorgaans voor minder dan de helft bestaan uit laagbelaste beleggingen. Indien het lichaam dus voor meer dan de helft uit laagbelaste beleggingen bestaat, diskwalificeert het zich. Omdat de bezittingentoets wordt getoetst op niveau van de dochtervennootschap waarin de deelneming wordt gehouden en niet op fiscale eenheidsniveau, zullen de spoedmaatregelen geen invloed hebben op de uitkomst van de bezittingentoets.³⁹

Naast de bezittingentoets kent de beleggingsdeelnemingsregeling nog een toets ter kwalificatie van een kwalificerende beleggingsdeelneming, namelijk de *onderworpenheidstoets* krachtens artikel 13, lid 11, onderdeel a, Wet VpB 1969. Indien een lichaam is onderworpen aan een belasting naar de winst die resulteert in een naar Nederlandse begrippen reële heffing, kwalificeert een beleggingsdeelneming zich toch tot kwalificerende beleggingsdeelneming. Als gevolg van de per-elementbenadering moet ook deze toets plaatsvinden als ware er geen fiscale eenheid. De onderworpenheidstoets vindt dus plaats op niveau van de dochtermaatschappij welke de deelneming direct houdt. Indien sprake is van een fiscale eenheid dan zal de per-elementbenadering toepassing vinden. In dit geval zal voor een dochtermaatschappij binnen een fiscale eenheid getoetst worden of deze voldoende belast wordt in Nederland. Veelal zal een dochtermaatschappij voldoende onderworpen zijn, omdat lichamen welke deel uitmaken van

³⁹ D.R. Post, 'Vpb.4.0.1.J Artikel 20a Wet VpB en de Wet spoedreparatie fiscale eenheid.', Cursus Belastingrecht.

een fiscale eenheid in Nederland zijn gevestigd. Deze zijn dus ook onderworpen aan de tarieven van de Wet VpB 1969. Enkel bij fiscale eenheden bestaande uit fiscale beleggingsinstellingen volgens artikel 28 Wet VpB 1969 is sprake van onvoldoende onderworpenheid als gevolg van het 0%-tarief voor deze instellingen.⁴⁰ Dit brengt opnieuw voornamelijk extra administratieve lasten met zich mee voor belastingplichtigen en maakt de fiscale eenheidsregelgeving gecompliceerder, terwijl het uitgangspunt van de invoering van de fiscale eenheid betrekking had op eenvoud.

De spoedmaatregelen hebben naast de impact op artikel 13, lid 9 t/m 15, Wet VpB 1969 ook een directe impact op artikel 13a Wet VpB 1969. Deze regeling is de herwaarderingsverplichting voor laag belaste beleggingsdeelnemingen. Op grond van dit artikel moet de waarde van een laag belaste beleggingsdeelneming gesteld worden op de waarde in het economische verkeer. Bij de herwaardering van een dergelijke laag belaste beleggingsdeelneming wordt fiscaal winst gerealiseerd. Van een laag belaste beleggingsdeelneming is sprake wanneer het lichaam waarin de deelneming gehouden wordt onvoldoende is onderworpen aan een naar Nederlandse begrippen reële heffing (minstens 10%) en de bezittingen nagenoeg uitsluitend of uitsluitend bestaan uit laag belaste vrije beleggingen. Het artikel is van toepassing vanaf een belang van 25% in de laag belaste beleggingsdeelneming. Voor dit artikel geldt ook de per-elementbenadering. Een herwaardering van een beleggingsdeelneming binnen een fiscale eenheid komt dan ook in uitdrukking in de fiscale winst van de fiscale eenheid. Dit is een aandachtspunt voor belastingplichtigen en kan eveneens een nadelige werking hebben.

Samenvattend heeft de per-elementbenadering veelal een negatief effect op de toepassing van de beleggingsdeelnemingsregeling en de laag belaste beleggingsdeelnemingen. Het brengt allereerst grote administratieve lasten met zich mee voor zowel belastingplichtigen als de Belastingdienst. Daarnaast brengt de per-elementbenadering negatieve gevolgen met zich mee voor fiscale eenheden bestaande uit fiscale beleggingsinstellingen welke niet meer voldoen aan de onderworpenheidstoets of indien herwaardering van een laag belaste beleggingsdeelneming in een fiscale eenheid plaatsvindt. Tevens leiden de spoedmaatregelen tot een complexere fiscale eenheidsregelgeving.

⁴⁰ *Kamerstukken II 2017/18, 34959, nr. 7, p. 13-60.*

3.1.3 Antismismatchbepaling

Artikel 13, lid 17, Wet VpB 1969 geeft, naast de beleggingsdeelnemingsregeling, een tweede uitzondering op de deelnemingsvrijstelling, namelijk de antismismatchbepaling. Lid 17 stelt dat de deelnemingsvrijstelling niet van toepassing is op voordelen uit hoofde van een deelneming voor zover deze bestaan uit vergoedingen of betalingen door het lichaam waarin een deelneming wordt gehouden voor zover deze rechtens dan wel in feite direct of indirect in aftrek kunnen worden gebracht op de grondslag van een naar de winst geheven belasting. Hier is dus sprake van een beperking van de voordelen van de deelnemingsvrijstelling. Wanneer een fiscale eenheid zou zijn gevormd, zouden deze vergoedingen of betalingen onzichtbaar zijn en zou deze regeling niet gelden. Omdat deze specifieke beperking van de deelnemingsvrijstelling niet mogelijk is ingeval van binnenlandse verhoudingen waarbij twee of meer lichamen een fiscale eenheid vormen, terwijl een grensoverschrijdende fiscale eenheid naar Nederlands recht niet mogelijk is, is hierbij sprake van een ongelijke behandeling, omdat de niet in Nederland gevestigde lichamen deze mogelijkheid niet hebben.⁴¹

Alhoewel dit in eerste instantie vrij duidelijk lijkt, zijn dergelijke binnenlandse en grensoverschrijdende situaties niet objectief vergelijkbaar.⁴² De situatie als genoemd in artikel 13, lid 17, Wet VpB 1969 zal zich bij binnenlandse verhoudingen niet voordoen, omdat deze beperking enkel standhoudt indien vergoedingen en betalingen, welke Nederland zou kwalificeren als winst bij de deelneming, juist in aftrek wordt gebracht bij de deelneming in het buitenland. Dit zal zich enkel binnen grensoverschrijdende situaties voordoen. Een aanpassing van artikel 13, lid 17 Wet VpB vanwege de spoedmaatregelen brengt dus een, in praktijk, onnodige aanpassing met zich mee en zorgt daardoor, wederom, voor meer complexiteit binnen de wetgeving.

3.1.4 Renteaftrekbeperking bij deelnemingsrente

Het reeds vervallen artikel 13l Wet VpB 1969 staat bekend als de renteaftrekbeperking voor bovenmatige deelnemingsrente en is eveneens (deels) beperkt door de introductie van de

⁴¹ R.M. Sanders & M.J. Velthoven, 'De per-elementbenadering in het licht van ATAD 2', *MMB* 2021/23.

⁴² J.J.W.M. Koolen, 'Spoedreparatie of alleen kleine ingrepen nodig voor de fiscale eenheid vennootschapsbelasting', *WFR* 2018/136.

spoedmaatregelen. De renteaftrekbeperking houdt in dat bij het bepalen van de in een jaar genoten winst geen rente- en kostenaftrek plaatsvindt indien de deze renten en kosten verband houden met de financiering van deelnemingen, voor zover het bedrag aan renten €750 000 te boven gaat (*bovenmatige deelnemingsrente*).

Als gevolg van de implementatie van de spoedmaatregelen, wordt ook artikel 13I Wet VpB 1969 toegepast als ware er geen fiscale eenheid. Omdat artikel 13I Wet VpB 1969 per 1 januari 2019 is vervallen, hebben de spoedmaatregelen enkel een impact gehad op het jaar 2018. Omdat de deelnemingsschuld binnen een fiscale eenheid vanwege de per-elementbenadering zichtbaar werden, kon de situatie zich voordoen, waarbij deelnemingsrenten binnen fiscale eenheden zichtbaar werden en tevens niet aftrekbaar waren.⁴³ Ook moest voor het jaar 2018 voor elk zelfstandig lichaam in een fiscale eenheid, een aparte berekening van de deelnemingsrente gemaakt worden in plaats van voor de fiscale eenheid als geheel. De drempel van €750.000, zoals hiervoor besproken, was dus van toepassing per individueel lichaam en niet enkel voor de fiscale eenheid als geheel. Als belastingplichtige kwam je dus minder snel aan deze drempel. Wel ondervonden belastingplichtigen, vanwege de individuele berekeningen, hier enorm veel administratieve lasten door. Hier zaten dus zowel voor- als nadelen aan voor belastingplichtigen.⁴⁴

Ook de Belastingdienst ondervond negatieve gevolgen vanwege de implementatie van de spoedmaatregelen in combinatie met de renteaftrekbeperking van bovenmatige deelnemingsrente. Belastingplichtigen wensten vaak tot vooroverleg met Belastingdienst bij toepassing van dit artikel. De uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van deze regeling was al bijzonder lastig vanwege de tijdrovende en specialistische aspecten. Dit werd alleen maar complexer na de implementatie van de spoedmaatregelen.⁴⁵ Dit leidde tot een vrij onuitvoerbare regeling voor de Belastingdienst. Alhoewel de per-elementbenadering in combinatie met de bovenmatige deelnemingsrenteaftrekbeperking allesbehalve een optimale oplossing biedt, is het nog minder wenselijk voor de Belastingdienst om de per-elementbenadering voor deze regeling geheel of gedeeltelijk buiten toepassing te laten. Dit

⁴³ *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 3, p. 15-16.

⁴⁴ Aant. 24.4 Artikel 13I binnen fiscale eenheid.

⁴⁵ *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 4, p. 4.

zou leiden tot een grondslaguitholling van de Nederlandse vennootschapsbelastinggrondslag en is daardoor eveneens allesbehalve wenselijk.⁴⁶

3.1.5 Bepaling tegen handel in verlieslichamen

In deze paragraaf zullen de gevolgen van de spoedmaatregelen op artikel 20a Wet VpB 1969 en artikel 15ba Wet VpB 1969 worden behandeld. Artikel 20a Wet VpB 1969 is gericht tegen de handel in verlieslichamen. Lid 16 en 17 regelen dat voor toepassing van artikel 20a Wet VpB 1969 in combinatie met een fiscale eenheid verliezen worden verrekend als ware er geen fiscale eenheid. Verliezen die door de toepassing van artikel 20a Wet VpB 1969 in combinatie met de per-elementbenadering, niet meer voorwaarts verrekenbaar waren, kunnen niet meer verrekend worden met de belastbare winst van de belastingplichtige waar een relevante belangenwijziging heeft plaatsgevonden.⁴⁷

Lid 1 van dit artikel geeft de hoofdregel aan de hand van de *aandeelhoudertoets* en stelt dat indien het uiteindelijke belang van een vennootschap in belangrijke mate, dus 30% of meer, wijzigt in vergelijking met het begin van het oudste verliesjaar, dan leidt het ertoe dat aanwezige verliezen niet meer voorwaarts verrekenbaar zijn. Op grond van de spoedmaatregelen dient deze toets toegepast te worden als ware er geen fiscale eenheid. Hier geldt dus de per-elementbenadering. Omdat bij een wijziging van het uiteindelijke belang van 30% of meer de cumulatieve aandeelhoudersvereisten van artikel 15 Wet VpB 1969 niet meer gelden, waardoor de fiscale eenheid dus niet kan continueren, brengt de introductie van de spoedmaatregelen en de per-elementbenadering ten opzichte van de aandeelhouderstoets geen additionele gevolgen met zich mee.

In lid 4 en 6 zijn twee belangrijke uitzonderingsbepalingen opgenomen, waarbij de verliezen zoals in artikel 20a Wet VpB 1969 toch verrekenbaar zijn. Deze uitzonderingen stellen dat de beperking niet van toepassing is mits voldaan wordt aan de *beleggings-* en de *werkzaamhedentoets*. De toetsen werden voor implementatie van de spoedmaatregelen toegepast op fiscale eenheidsniveau.⁴⁸ In lid 4 is de werkzaamhedentoets gegeven, waarbij lid

⁴⁶ *Kamerstukken I* 2018/19, 34959, nr. D, p. 11-12.

⁴⁷ F.W. van Willigenburg, 'Artikel 20a Wet VPB 1969 onder de spoedreparatiemaatregelen – Wanneer en hoe?', *WFR* 2019/250.

⁴⁸ HR 25 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP8945, *BNB* 2011/190, m.nt. R.P.C. Cornelisse.

1 niet van toepassing is op een verlies dat is geleden in een jaar in waarin de bezittingen van de belastingplichtige gedurende ten minste negen maanden niet grotendeels uit beleggingen bestonden. Hieraan is voldaan indien de werkzaamheden zijn afgenomen tot minder dan 30% van de omvang van de werkzaamheden in het oudste verliesjaar en ten tijde van de belangenwijziging ook niet het voornemen bestaat de werkzaamheden binnen drie jaar tot minder dan 30% van de omvang van de werkzaamheden in het oudste verliesjaar te laten afnemen. Wanneer voldaan is aan de werkzaamhedentoets zullen verliezen krachtens artikel 20a, lid 1 Wet VpB 1969 alsnog verrekenbaar zijn.

Voor de implementatie van de spoedmaatregelen zou de werkzaamhedentoets beschouwd worden over de gehele fiscale eenheid. Na implementatie van de per-elementbenadering is het niet meer van belang of op het niveau van de fiscale eenheid de werkzaamheden voldoende worden voortgezet.⁴⁹ Voor belastingplichtige kan de toepassing van de per-elementbenadering dus negatief uitpakken, omdat de werkzaamhedentoets dus niet meer getoetst wordt aan de hand van de werkzaamheden van de overgenomen (aandelen van) de fiscale eenheid, maar per afzonderlijke vennootschap.

Naast de werkzaamhedentoets, bestaat de beleggingstoets. De beleggingstoets geeft een uitzondering op de werkzaamhedentoets. De beleggingstoets van lid 6 stelt dat een verlies waarop een vennootschap kwalificeert voor de werkzaamhedentoets enkel verrekenbaar is indien de bezittingen van de belastingplichtige gedurende ten minste negen maanden niet grotendeels bestonden uit beleggingen. Ook hier dient weer benaderd te worden aan de hand van de per-elementbenadering en niet naar de fiscale eenheid als geheel. Hierdoor kunnen verliezen dus ineens niet meer verrekenbaar zijn, omdat een zelfstandig lichaam binnen een fiscale eenheid niet voldoet aan de beleggingstoets.

Artikel 20a Wet VpB 1969 moet dus aan de hand van de per-elementbenadering worden benaderd. Indien sprake van een relevante uiteindelijkbelangwijziging zullen verliezen moeten worden toegerekend als ware er geen fiscale eenheid en, dus, dient verrekend te worden aan

⁴⁹ Besluit Staatssecretaris van Financiën van 17 april 2020, nr. 2020-19072, Stcrt. 2020, 23674, V-N Vandaag 2020/1135.

de hand van het eerder besproken arm's length-beginsel krachtens artikel 8b Wet VpB 1969.⁵⁰ Omdat eerdere resultaten binnen de fiscale eenheid niet via dit beginsel zijn vastgesteld, zijn vanwege de implementatie van de spoedmaatregelen praktische problemen ontstaan bij de nieuwe toerekening van de winst en brengt dit dus veel administratieve lasten met zich mee voor zowel belastingplichtigen als de Belastingdienst.

Een andere complexiteit van de spoedmaatregelen met betrekking tot artikel 20a Wet VpB kan ontstaan wanneer het uiteindelijke belang in een lichaam, vóór de implementatie van de spoedmaatregelen, al met 30% of meer is gewijzigd in vergelijking met het begin van het oudste verliesjaar en het lichaam niet meer kwalificeert voor de aandeelhouderstoets, maar op grond van de beleggings- en werkzaamhedentoets de verliezen toch behouden blijven. In dit geval zou de situatie kunnen voorkomen waarbij elke wijziging van het uiteindelijke belang vanaf implementatie van de spoedmaatregelen alsnog ertoe leidt dat artikel 20a Wet VpB 1969 toegepast moet worden als ware er geen fiscale eenheid. Hierdoor kan bij een aantal belastingplichtigen de situatie plaatsvinden waarbij verliezen welke eerder wél voorwaarts te verrekenen waren sinds implementatie van de spoedmaatregelen ineens niet meer te verrekenen zijn. Dit brengt natuurlijk voor belastingplichtige negatieve gevolgen met zich mee en verliezen kunnen vaker vervallen, omdat vanwege de per-elementbenadering de beleggings- en werkzaamhedentoets bij meer losse lichamen moeten worden toegepast. Daarnaast is het fiscale eenheidsregime, ook weer in deze regeling, een stuk complexer geworden.

Naast artikel 20a Wet VpB 1969 gaat ook artikel 15ba Wet VpB 1969 de handel in bepaalde lichamen tegen. In het geval van artikel 15ba Wet VpB 1969 gaat deze niet de handel in verlieslichamen tegen, maar de handel in rentelichamen. Sinds de invoering van de zogenaamde earningstrippingmaatregel kunnen de renten welke niet in aftrek gebracht mogen worden doorgeschoven worden naar volgende jaren. De renten mogen niet in aftrek worden gebracht indien het uiteindelijke belang van de belastingplichtige in belangrijke mate is gewijzigd.⁵¹ Dit komt voort uit artikel 15ba Wet VpB 1969 welke geldend is per 1 januari 2020. De spoedmaatregelen hebben dan ook sindsdien pas betrekking op deze regeling. Artikel 15ba Wet

⁵⁰ NNAV, p. 23.

⁵¹ *Kamerstukken II* 2018-2019, 35 028, nr.3, p.79-81.

VpB 1969 komt enorm overeen met artikel 20a Wet VpB en kent dezelfde gevolgen met betrekking tot de spoedmaatregelen.

Concluderend kunnen de spoedmaatregelen binnen deze regeling dus tot gevolg hebben dat bepaalde verliezen van een gevoegde maatschappij als gevolg van de implementatie van de spoedmaatregelen in combinatie met artikel 20a Wet VpB 1969 niet meer verrekenbaar zijn. Ditzelfde is het geval met de renten krachtens artikel 15ba Wet VpB 1969. Tevens wordt de wet weer steeds complexer en wordt het voor belastingplichtigen ook steeds minder uitvoerbaar.

3.2 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de gevolgen van de spoedmaatregelen op de artikelen binnen de Wet VpB 1969 behandeld. De spoedmaatregelen hebben toepassing op de regelingen: renteaftrekbepanking bij winstdrainage, beleggingsdeelnemingsregeling, deelnemingsvrijstelling bij hybride vermogen, herwaarderingsbepaling, renteaftrekbepanking bij deelnemingsrente, regeling van wijziging van het uiteindelijke belang van een rentelichaam en de bepaling tegen handel in verlieslichamen. Binnen deze regelingen dient het bestaan van de fiscale eenheid weggedacht te worden en zijn individuele transacties en kapitaalstromen zichtbaar geworden. Dit heeft als gevolg dat zowel de belastingplichtige, maar ook de Belastingdienst enorm veel extra administratieve lasten te verwerken kreeg. Daarnaast ging de introductie van de spoedmaatregelen gepaard met een veel complexere fiscale eenheidsregeling en verminderden de uitvoerbaarheid en de eenvoud van de wet daarmee aanzienlijk. Tevens ging de toepassing van de spoedmaatregelen op een aantal artikelen verder dan strikt noodzakelijk.

In het volgende hoofdstuk zal ik de gevolgen alle artikelen nogmaals kort samenvatten, waarna ik deze zal vergelijken met het oorspronkelijke doel van de wetgever bij de introductie van de fiscale eenheid. Naast de doeltreffendheidstoets zal ik ook toetsen aan de hand van de doelmatigheidstoets en de aspecten van uitvoerbaarheid en eenvoud.

4. Kan het huidige fiscale eenheidsregime na invoering van de spoedmaatregelen in stand blijven of dient deze vervangen te worden door een nieuw stelsel?

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk heb ik de gevolgen van de spoedmaatregelen op de desbetreffende wetsartikelen binnen de Wet VpB 1969 uiteengezet. In dit hoofdstuk zal ik door middel van deze resultaten en aan de hand van de verschillende toetsingscriteria, zoals vermeld in paragraaf 1.3, toetsen of de spoedmaatregelen een blijvende oplossing zijn voor het huidige fiscale eenheidsregime of dat de fiscale eenheid vervangen dient te worden door een nieuw stelsel. Hierbij zal ik toetsen aan de volgende toetsingscriteria: doeltreffendheid, doelmatigheid, uitvoerbaarheid en eenvoud. Uiteindelijk zal ik in dit hoofdstuk een conclusie trekken over de vraag of de fiscale eenheid geschikt is om behouden te blijven of dat deze aangepast dient te worden naar een nieuwe systematiek.

4.1.1 De doeltreffendheidstoets

Om te toetsen of het fiscale eenheidsregime nog voldoet aan haar oorspronkelijke doel, is het natuurlijk van belang om deze nogmaals te benoemen. De fiscale eenheid is ontstaan vanwege de wens om op een efficiënte, eenvoudige en uitvoerbare manier meerdere individuele belastingplichtigen te benaderen alsof zij een en dezelfde belastingplichtige zijn om zodoende tot een geconsolideerde heffing te komen. Tevens was het van belang dat de fiscale wetgeving voor zowel de belastingplichtige als de Belastingdienst niet enorm complex werd en dat de aspecten uitvoerbaarheid en eenvoud van de wetgeving niet in negatieve zin beïnvloed werden.

Als gekeken wordt naar de doeltreffendheidstoets en het oorspronkelijke doel van het fiscale eenheidsregime kan geconcludeerd worden dat het doel niet meer volledig bereikt wordt. De introductie van de spoedmaatregelen ging gepaard met de per-elementbenadering en dit leidde ertoe dat de fiscale eenheid niet meer opgaat voor de situaties in de artikelen zoals besproken in hoofdstuk 3. De per-elementbenadering brengt als gevolg met zich mee dat er uitzonderingen bestaan op de alsof-gedachte van de fiscale eenheidsregeling van de Wet VpB 1969. Hierbij moet de fiscale eenheid bij bepaalde artikelen weggedacht worden. Zodoende treft het huidige fiscale

eenheidsregime niet meer (volledig) het oorspronkelijke doel tot het creëren van een efficiënt consolidatiesysteem van meerdere individuele belastingplichtigen tezamen. Omdat deze consolidatiemogelijkheid bij sommige artikelen niet meer opgaat, is dit natuurlijk een enorme beperking met betrekking tot de fiscale eenheidswetgeving zoals deze op het moment van publicatie van deze scriptie is.

4.1.2 De eenvoud- en uitvoerbaarheidstoets

Het doel van de introductie van spoedmaatregelen was het beperken van de grondslaguitholling van de Nederlandse fiscale wetgeving en het gelijktrekken van binnenlandse en grensoverschrijdende situaties met betrekking tot de fiscale eenheid. Vanwege de wetsaanpassingen en de daarmee samenhangende gevolgen van de spoedmaatregelen, zoals benoemd in hoofdstuk 3, is de fiscale eenheidswetgeving steeds complexer geworden. Naar mijn mening zijn deze spoedmaatregelen te complex geïmplementeerd, omdat deze ten opzichte van bepaalde artikelen verdergaan dan wat strikt noodzakelijk is om dit doel te bereiken. Dit komt bijvoorbeeld duidelijk naar voren bij de implementatie van de spoedmaatregelen ten opzichte van artikel 10a Wet VpB 1969. Wanneer binnen dit artikel wordt gekeken naar de wetgeving vóór de introductie van de spoedmaatregelen zouden renten op “besmette” rechtshandelingen, zoals benoemd in paragraaf 3.1.1, niet zichtbaar zijn vanwege de consolidatie binnen de fiscale eenheid. Na introductie van de spoedmaatregelen zijn deze renten wél zichtbaar, maar komen deze per definitie alsnog niet tot uitdrukking binnen het fiscale resultaat van de moeder vennootschap van de fiscale eenheid. Hierdoor lijkt het argument welke strekt tot bestrijding van grondslaguitholling onredelijk, omdat beide situaties dezelfde gevolgen hebben op het uiteindelijke fiscale resultaat.

Met betrekking tot artikel 10a Wet VpB kan het argument van de Staatssecretaris, waarbij hij door middel van de spoedmaatregelen binnenlandse en grensoverschrijdende situaties probeert gelijk te trekken, tevens tenietgedaan worden. Bij strikt binnenlandse situaties zijn bijvoorbeeld interne renten, vanwege de consolidatie, onzichtbaar. Bij grensoverschrijdende gevallen bestaan twee situaties: enerzijds als de moeder vennootschap in het buitenland gevestigd is en de dochter in Nederland is gevestigd en anderzijds als de moeder vennootschap in Nederland is gevestigd en de dochter in het buitenland is gevestigd. In de eerste situatie kan sprake zijn van een mismatch en dit kan leiden tot een ongelijke behandeling. De ongelijke behandeling tussen

grensoverschrijdende situaties en binnenlandse situaties vloeit echter voort uit een *dispariteit*. Deze ongelijke behandeling wordt dus niet veroorzaakt door het Nederlandse recht. In het tweede geval vindt wel heffing plaats in Nederland, terwijl dit niet zo zou zijn ingeval van binnenlandse verhoudingen. Dit is dus in eerste instantie een ongelijke behandeling. Indien de per-elementbenadering toegepast zou worden, kan het bij grensoverschrijdende situaties voorkomen dat wel aftrek in het buitenland plaatsvindt, maar geen heffing in Nederland. Zodoende zouden allemaal fiscale constructies kunnen worden bedacht, waardoor belastingplichtigen wel aftrek krijgen, maar niet belast worden. Om dit tegen te gaan zou de ongelijke behandeling dus gerechtvaardigd kunnen worden op grond van de rechtvaardigingsgrond voorkoming van belastingontwijking. Voor dergelijke gevallen zou de per-elementbenadering dus niet toegepast hoeven te worden. De spoedmaatregelen treffen in dat geval geen doel en gaan tevens verder dan strikt noodzakelijk.

Wanneer aan de hand van de eenvoudstoets en de uitvoerbaarheidstoets gekeken wordt naar de spoedmaatregelen ten opzichte van artikel 10a Wet VpB 1969 kan naar mijn mening geconcludeerd worden dat de per-elementbenadering negatief uitpakt vanuit het oogpunt van belastingplichtigen. De spoedmaatregelen hebben namelijk met betrekking tot dit artikel juist problemen gecreëerd, terwijl deze maatregelen niet strikt noodzakelijk waren. Een groot aantal binnenlands belastingplichtigen is hierdoor geraakt, omdat elk zelfstandig lichaam binnen een fiscale eenheid nu een zelfstandige analyse per rechtshandeling én per interne lening moet maken. Dit brengt natuurlijk enorm veel complexiteit met zich mee.

De uitvoerbaarheid vanuit het oogpunt van de Belastingdienst zal in dit hoofdstuk getoetst worden aan de hand van de *Leeswijzer Uitvoeringstoets Nieuwe Stijl*.⁵² Deze geeft vanuit het perspectief van de Belastingdienst inzicht in de gevolgen van voorstellen voor nieuwe wet- en regelgeving. Hierin stelt de Belastingdienst dat de maatregelen met betrekking tot artikel 10a Wet VpB 1969 uitvoerbaar zijn, mits wordt geaccepteerd dat de uitvoerbaarheid over 2018 problematisch is. Dit komt omdat de Belastingdienst de spoedmaatregelen op zijn vroegst kon verwerken in de aangifte van 2019. Daarnaast zijn door deze maatregelen meer gegevens zichtbaar geworden, omdat de kapitaalstromen van elk lichaam binnen de fiscale eenheid moeten worden bijgehouden. Dit gaat gepaard met een grotere kans op onjuistheden en fraude.

⁵² Bijlage bij *Kamerstukken II 2017/18*, 34959, nr. 3.

Als gekeken wordt naar de gevolgen van de spoedmaatregelen op de beleggingsdeelnemingsregeling van artikel 13, lid 9 t/m 15, Wet VpB 1969 kan de conclusie worden getrokken dat de uitvoerbaarheid voor zowel belastingplichtigen als de Belastingdienst negatief beïnvloed wordt. In lijn met het voorgaande besproken artikel vermeldt de Belastingdienst ten opzichte van de beleggingsdeelnemingsregeling weer dat de maatregel uitvoerbaar is, maar dat wel moet worden geaccepteerd dat de uitvoerbaarheid voor 2018 problematisch is.⁵³ Dit komt omdat de spoedmaatregelen, net zoals bij de renteaftrekbepanking van artikel 10a Wet VpB 1969, op zijn vroegst verwerkt konden worden in de aangifte van 2019. Eveneens is door het zichtbaar worden van meer gegevens de kans op onjuistheden en fraude toegenomen. De toepassing van deze maatregel roept in bepaalde gevallen vragen op. Hierdoor hebben de spoedmaatregelen met betrekking tot dit artikel geleid tot een complexere regelgeving.

Zoals benoemd in paragraaf 3.1.2 kent de beleggingsdeelnemingsregeling een drietal toetsen: de *oogmerktoets*, de *bezittingentoets* en de *onderworpenheidstoets*. Het oogmerk kan met betrekking tot deze regeling onder omstandigheden lijden tot het omslaan van kwalificatie in diskwalificatie en andersom. Het gevolg hiervan is ambigu en kan hiermee dus zowel negatief als positief uitpakken voor de belastingplichtige. De introductie van de spoedmaatregelen op de bezittingentoets kent geen specifieke negatieve en/of positieve gevolgen. Voor de onderworpenheidstoets is dit niet het geval. Hierop hadden de spoedmaatregelen wel degelijk gevolgen. Vooral de fiscale beleggingsinstellingen van artikel 28 Wet VpB 1969 binnen een fiscale eenheid ondervinden hier de negatieve gevolgen van, omdat zij niet meer voldoende onderworpen zijn. Dit kan leiden tot diskwalificatie en dus geen toepassing van de kwalificerende beleggingsdeelnemingsregeling. Onder omstandigheden hebben de spoedmaatregelen met betrekking tot dit artikel dus geleid tot het ontstaan van negatieve gevolgen voor belastingplichtigen. Immers zorgen de spoedmaatregelen met betrekking tot zowel de beleggingsdeelnemingsregeling als de herwaarderingsregeling van artikel 13a Wet VpB 1969 ervoor dat in grensoverschrijdende situaties geen beroep meer gedaan kan worden op de per-elementbenadering. Dit is een noodzakelijke handeling geweest van de wetgever, maar omdat het spoedreparatieregime in de praktijk slechts in uitzonderingsgevallen materiële

⁵³ Bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 3.

consequenties lijkt te hebben⁵⁴, gaat dit direct gepaard met een complexere wetgeving waardoor de eenvoud en uitvoerbaarheid voor belastingplichtige is verslechterd.

Wanneer gekeken wordt naar de antimismatchbepaling van artikel 13, lid 17, Wet VpB 1969, welke uitvoerig behandeld is in paragraaf 3.1.3 kan geconcludeerd worden dat de situatie, zoals genoemd in dit artikel, zich in binnenlandse verhoudingen niet zal voordoen. Een mismatch zou enkel kunnen ontstaan bij grensoverschrijdende situaties. Grensoverschrijdende en binnenlandse situaties zijn dus, met betrekking tot dit artikel, niet objectief vergelijkbaar. Ook bij de antimismatchbepaling worden dus onnodige aanpassingen en problemen gecreëerd, terwijl deze niet noodzakelijk waren, omdat geen rechtvaardigingsgrond vereist was. De wetgever kiest hierbij voor zekerheid, maar dit brengt verdere complexiteit met zich mee. Voornamelijk voor belastingplichtigen verslechterde de uitvoerbaarheid, omdat zij individuele resultaten niet meer mogen consolideren tot een groepsresultaat. Toezicht op een juiste handhaving van deze wet bracht voor de Belastingdienst ook nog vele administratieve lasten met zich mee. De regeling werd hierdoor ingewikkelder. Tevens vielen de administratieve voordelen welke gepaard gingen met de consolidatiegedachte hierdoor weg. Vanwege de per-elementbenadering dient de belastingplichtige dus zowel het individuele als het geconsolideerde resultaat bij te houden. Dit is een ander negatief gevolg van de spoedmaatregelen voor belastingplichtigen.

De spoedmaatregelen hebben tevens gevolgen gehad op de deelnemingsrentebepaling van artikel 13I Wet VpB 1969. Kijkend hiernaar springt de uitvoerbaarheidstoets vanuit het oogpunt van de Belastingdienst eruit. Toezicht op artikel 13I Wet VpB 1969 was al enorm tijdrovend en lastig te handhaven, maar vanwege de introductie van de spoedmaatregelen werd dit nog ingewikkelder. Belastingplichtigen dienden met betrekking tot dit artikel vaak aanvragen tot vooroverleg in. Omdat de spoedmaatregelen ertoe hebben geleid dat dit artikel veel vaker toegepast moest worden, drukte dit enorm op de capaciteit van de Belastingdienst welke nodig was om deze regeling te handhaven. Bovendien vergde toezicht door de Belastingdienst, vanwege het specialistische werk, veel tijd. De Belastingdienst oordeelde dan ook dat de maatregelen met betrekking tot de deelnemingsrentebepaling niet uitvoerbaar was, omdat niet voldoende toezichtsexpertise beschikbaar was. Later vermeldde de Staatssecretaris dat de

⁵⁴ G.C. van der Burgt, M.H.C. Ruijschop, 'Spoedreparatie fiscale eenheid: de slotbalans', TFO 2019/164.2.

maatregel voor dit artikel toch uitvoerbaar was, maar bijzonder lastig en onder voorwaarden.⁵⁵ Mede door deze complicaties heeft de wetgever besloten het artikel onder specifieke condities en voorwaarden te laten vervallen. De belastingplichtige kende eveneens een verslechtering van de uitvoerbaarheid. Dit volgt uit de uitspraken van de Belastingdienst waarbij deze vermeldde in de door hen gepubliceerde Leeswijzer⁵⁶ dat belastingplichtigen extracomptabele berekeningen moesten opstellen en dat hier vaak vooroverleg aan te pas kwam. Overduidelijk kan dus geconcludeerd worden dat de eenvoud en de uitvoerbaarheid voor belastingplichtigen enorm verslechterden vanwege de impact van deze maatregelen op artikel 13I Wet VpB 1969.

De gevolgen van de spoedmaatregelen op de bepaling tegen handel in verlieslichamen van artikel 20a Wet VpB 1969 zijn tevens significant. Dit artikel kent drie verschillende toetsen: de *aandeelhoudertoets*, de *beleggingstoets* en de *werkzaamhedentoets*. Deze dienden na de introductie van spoedmaatregelen allen benaderd te worden vanuit een individueel oogpunt van belastingplichtigen en niet meer vanuit een geconsolideerd oogpunt. Voor belastingplichtigen is de uitvoerbaarheid verslechterd. Voornamelijk omdat de regeling complexer is geworden vanwege de individuele benadering. Vanuit het oogpunt van belastingplichtigen valt zeker te concluderen dat de wet complexer, en daarmee minder eenvoudig, is geworden. Desondanks hadden de spoedmaatregelen ten opzichte van dit artikel niet heel veel efficiënter gekund. Het was hier redelijk noodzakelijk om deze maatregel toe te passen om zo binnenlandse en grensoverschrijdende situaties gelijk te trekken. Als gekeken wordt naar de uitvoerbaarheidstoets van de Belastingdienst kan geconcludeerd worden dat deze maatregel, in lijn met voorgaande artikelen, eveneens uitvoerbaar is, mits weer geaccepteerd werd dat de uitvoerbaarheid voor 2018 problematisch was, omdat de maatregelen op zijn vroegst verwerkt konden worden in de aangifte van 2019. Ook bij dit artikel geldt weer dat meer informatie en gegevens zichtbaar gemaakt moeten worden, waardoor de kans op onjuistheden en fraude vergroot is. De toename van het aantal gevallen waarvoor deze regeling van toepassing is alsmede de toename van ingewikkelde gevallen heeft geleid tot een complexere wet- en regelgeving.

⁵⁵ Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 34959, nr. 3.

⁵⁶ Bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 3.

Voor de Belastingdienst is dus vooral sprake van een verslechtering van de uitvoerbaarheid. Weliswaar zorgt het afschaffen van artikel 13I Wet VpB 1969 voor enkele verlichting. Toch hebben de spoedmaatregelen geleid tot een (beperkte) stijging in de proceskosten voor systeemaanpassingen, hogere personeelskosten vanwege de noodzaak tot extra handhaving en een complexere en fraudegevoeligere wet. Desondanks heeft de Staatssecretaris uitgesproken dat deze maatregelen noodzakelijk waren ter voorkoming van de Nederlandse grondslaguitholling indien gekozen zou worden voor de andere optie, waarbij het grensoverschrijdend voordeel aan iedereen werd gegeven.

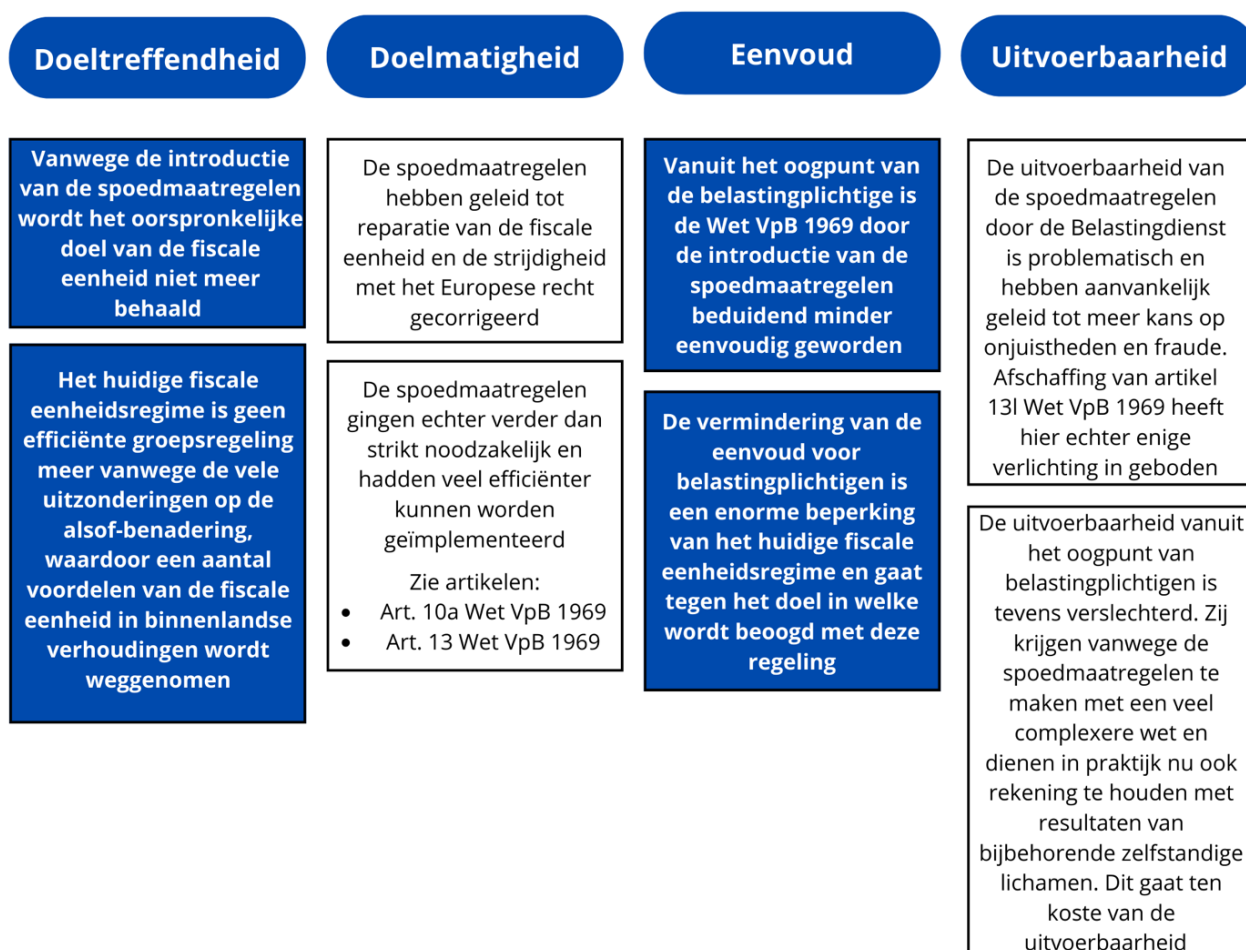
Voor binnenlandse belastingplichtigen leidde de introductie van de spoedmaatregelen tot een enorme verslechtering van de uitvoerbaarheid van de wet. Dit is veelal het gevolg van de introductie van de per-elementbenadering. Deze introductie leidde namelijk tot een complexere wetgeving en zorgde voor een grote stijging van de administratieve lasten voor getroffen belastingplichtigen, omdat zij fiscale resultaten voor de besproken artikelen niet meer geconsolideerd mochten beschouwen, maar individueel. Voor de belastingplichtige is daarnaast de eenvoudstoets van belang. De spoedmaatregelen gaan, ten opzichte van een aantal artikelen, verder dan strikt noodzakelijk. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de spoedmaatregelen en de huidige fiscale eenheidswetgeving niet voldoen aan de eenvoudstoets vanuit het oogpunt van belastingplichtigen. De maatregelen hadden namelijk eenvoudiger toegepast kunnen worden.

4.1.3 De doelmatigheidstoets

Aan de hand van de doelmatigheidstoets bepaal ik verder nog of de implementatie van de spoedmaatregelen op een efficiënte manier is gebeurd. De spoedmaatregelen zijn geïntroduceerd om de strijdigheid van de fiscale eenheid in de nationale wetgeving met het Europese recht weg te nemen. Hierbij is besloten om dit aan de hand van de spoedmaatregelen en de per-elementbenadering te doen. Zoals in een aantal hiervoor besproken gevolgen gaan de maatregelen ten opzichte van een aantal artikelen verder dan wat strikt noodzakelijk is om de desbetreffende strijdigheid weg te nemen. Van een efficiënte implementatie is dus niet te spreken. Het doel welke de wetgever beoogde is wel gehaald, namelijk het gelijktrekken van binnenlandse en grensoverschrijdende situaties. De implementatie van de spoedmaatregelen, welke nodig was om voorgaand doel te bereiken, is, naar mijn mening, wel gedaan met een

enorm belang op zekerheid in plaats van efficiëntie. Dit is bijvoorbeeld overduidelijk terug te zien bij de implementatie van de spoedmaatregelen ten opzichte van artikel 10a Wet VpB 1969. Hierbij werden problemen gecreëerd, terwijl deze niet noodzakelijk waren. Overduidelijk kan dus geconcludeerd worden dat de spoedmaatregelen efficiënter geïmplementeerd konden worden.

In afbeelding 5 is een globaal overzicht te zien van de resultaten van de in dit hoofdstuk besproken toetsen. Hierin staan de belangrijkste conclusies volgend uit de doeltreffendheids-, doelmatigheids-, eenvouds- en uitvoerbaarheidstoets.

Afbeelding 5: overzicht van de doeltreffendheids-, doelmatigheids-, eenvouds-, en uitvoerbaarheidstoets met betrekking tot de spoedmaatregelen.

Aan de hand van de resultaten van de doeltreffendheids-, doelmatigheids-, eenvouds- en uitvoerbaarheidstoets zal ik in de volgende paragraaf verdergaan met het uiteenzetten of de

spoedmaatregelen een blijvende oplossing zijn of dat een grondige herziening van de fiscale eenheidsregeling – of zelfs een nieuw groepsregime – vereist is.

4.2 Is een nieuw regime vereist?

De implementatie van de spoedmaatregelen en diens gevolgen, welke uitvoerig zijn behandeld in de afwegingen van het vorige hoofdstuk, hebben uiteindelijk geleid tot een regime welke naar mijn mening niet meer wenselijk is als dit vergeleken wordt met het doel en de strekking van de fiscale eenheid welke deze oorspronkelijk had. Omdat de regeling omtrent de fiscale eenheid niet meer op een efficiënte manier uitvoerbaar is en het doel niet meer wordt behartigd, kan geconcludeerd worden dat een nieuw regime zeer wenselijk is. Een nieuw regime of aanpassingen van het huidige regime zouden dus wenselijk zijn, zodat binnen de Wet VpB 1969 weer een beroep gedaan kan worden een groepsregeling welke niet frequent afwijkt naar een individuele benadering, zoals waar nu sprake van is. De herziende groepsregeling moet tevens voor zowel de belastingplichtige als de Belastingdienst uitvoerbaar en eenvoudig zijn. De huidige fiscale eenheidsregeling is simpelweg te gecompliceerd geworden, waardoor de huidige Nederlandse fiscale groepsregeling volgens de Wet VpB 1969 toe is aan een grondige herziening, zodat bij de toepassing van een groepsregeling de eenvoud en uitvoerbaarheid voor zowel de belastingplichtigen als de Belastingdienst weer wordt gegarandeerd en de consolidatiegedachte achter de groepsregeling zo min mogelijk beperkt wordt.

Verschillende belanghebbenden, zoals de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB), het Register Belastingadviseurs (RB), MKB-Nederland en overige instanties en personen, hebben dergelijke alternatieven al uitvoerig besproken in de eerste internetconsultatie nieuwe groepsregeling in de vennootschapsbelasting.⁵⁷ Hierbij zijn vier mogelijke oplossingsrichtingen ten behoeve van de Nederlandse groepsregeling voor de Wet VpB 1969 geïdentificeerd. De verschillende alternatieven welke in de internetconsultatie zijn besproken, zijn hieronder weergegeven:

- 1) Het continueren van het huidige fiscale-eenheidsregime met bestaande spoedmaatregelen en indien nodig uitbreiden van de reparatiemaatregelen;
- 2) Het volledig afschaffen van de regeling van de fiscale eenheid;

⁵⁷ Ministerie van Financiën, Beleidsnota 'Eerste internetconsultatie nieuwe groepsregeling in de vennootschapsbelasting', juli 2019.

- 3) Verlies- of winstoverdrachtregeling;
- 4) Grensoverschrijdende groepsregeling met objectvrijstelling.

Deze alternatieven zal ik verder inhoudelijk niet meer bespreken of toetsen, maar kunnen een oplossing zijn van de complexiteiten van het huidige fiscale eenheidsregime.

4.3 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de spoedmaatregelen getoetst aan de hand van de doeltreffendheids-, doelmatigheids-, eenvouds- en uitvoerbaarheidstoets. De belangrijkste resultaten van deze toetsen zijn weergegeven afbeelding 5. Daarnaast is besproken in hoeverre een nieuw regime wenselijk is. Naar mijn mening is een nieuw regime, of een grondige herziening van het huidige regime, zeer wenselijk. Dit heeft voornamelijk te maken met de verslechterde uitvoerbaarheid en eenvoud van de wet. Hierdoor treft de huidige fiscale eenheidsregeling niet meer het oorspronkelijke doel en zijn een significant aantal voordelen van de vorming van de fiscale eenheid weggenomen. In het volgende hoofdstuk zal een conclusie worden gegeven over de deelvragen, alsmede de centrale onderzoeksvraag.

5. Samenvatting en conclusie

5.1 Inleiding

Na de uitspraken van het HvJ-EU betreffende de arresten X BV en X NV, waarbij de strijdigheid van de Nederlandse fiscale eenheid met het Europeesrecht is geconstateerd, heeft de Staatssecretaris de spoedmaatregelen aangekondigd. In deze scriptie is beoogd te onderzoeken of, en in hoeverre, de spoedmaatregelen betreffende de fiscale eenheid volgens de Wet VpB 1969 een (negatieve) impact hebben gehad op het huidige fiscale eenheidsregime. Dit is onderzocht door middel van de centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre zijn de geïmplementeerde spoedmaatregelen een blijvende oplossing voor het huidige fiscale eenheidsregime?

Deze centrale onderzoeksvraag is behandeld aan de hand van de onderstaande drie deelvragen;

- 1) Hoe ziet het huidige fiscale eenheidsregime eruit en welke beperkingen kent het?*
- 2) Welke specifieke gevolgen brengen de spoedmaatregelen met zich mee?*
- 3) Kan het huidige fiscale eenheidsregime, na invoering van de spoedmaatregelen, in stand blijven of dient deze vervangen te worden door een nieuw stelsel?*

In de volgende paragraaf worden de conclusies uitgewerkt die betrekking hebben op zowel de deelvragen als de centrale onderzoeksvraag.

5.2 Beantwoording deelvragen en centrale onderzoeksvraag

Binnen de Wet VpB 1969 geldt het uitgangspunt dat zelfstandige entiteiten separaat belast worden. De fiscale eenheid is hier een uitzondering op en geeft belastingplichtigen de mogelijkheid om een groepsbenadering toe te passen, waarbij bij fictie meerdere subjectief belastingplichtigen worden gezien als één belastingplichtige tezamen in de vorm van een fiscale eenheid. De fiscale eenheidsregeling is conform de alsof-benadering welke inhoudt dat bij de implementatie van de fiscale eenheid bij fictie één belastingplichtige ontstaat. De fiscale eenheid is dan ook ontstaan vanwege de wens om binnen een concern tot één gezamenlijke heffing te komen. De toepassing van de fiscale eenheid binnen de Wet VpB 1969 moest tevens eenvoudig en uitvoerbaar blijven. De groepsbenadering in de vorm van een fiscale eenheid was een unieke en nuttige regeling voor zowel belastingplichtigen als de Belastingdienst.

Omtrent de fiscale eenheid zijn recentelijk vele, voornamelijk Europeesrechtelijke, uitspraken gedaan. Dit begon in 2010 met het X-Holding arrest waarna een aantal andere arresten volgden. Destijds oordeelden de Nederlandse rechters en het HvJ-EU nog dat de Nederlandse fiscale eenheid niet in strijd was met het Europese recht. Dit veranderde bij de behandeling van de twee arresten X BV en X NV. Deze arresten hebben vervolgens een grote impact gehad op de huidige fiscale eenheidsregeling. Het HvJ-EU oordeelde in deze arresten dat de Nederlandse fiscale eenheid strijdig was met het Europeesrecht aan de hand van de vrijheid van vestigingsbepaling conform de artikelen 49 en 54 VWEU. Dit had te maken met het feit dat de vorming van een fiscale eenheid enkel mogelijk is tussen twee of meer in Nederland gevestigde lichamen en niet tussen een niet in Nederland gevestigd lichaam en een in Nederland gevestigd lichaam. Hierdoor

hebben lichamen in het geval van een grensoverschrijdende situatie geen mogelijkheid tot vorming van een Nederlandse fiscale eenheid en kunnen zij zich ook niet beroepen op de voordelen van de fiscale eenheidsregeling binnen de Wet VpB 1969. Zodoende vond een verschil in behandeling plaats tussen grensoverschrijdende situaties en binnenlandse situaties. Hiermee werd direct de beperking van de Nederlandse fiscale eenheid duidelijk, namelijk de strijdigheid met het Europese recht.

Als reactie op de uitspraken van het HvJ-EU betreffende de twee arresten X BV en X NV heeft de Staatssecretaris de spoedmaatregelen aangekondigd om deze strijdigheden te corrigeren en tevens heeft hij hiermee geprobeerd eventuele budgettaire derving te voorkomen. De spoedmaatregelen hebben ertoe geleid dat een aantal artikelen binnen de Wet VpB 1969 van toepassing werd als ware er geen fiscale eenheid. Dit gebeurde aan de hand van de zogeheten per-elementbenadering. Specifiek werden de spoedmaatregelen toegepast op de regelingen: de renteaftrekbeperking bij winstdrainage, de beleggingsdeelnemingsregeling, de deelnemingsvrijstelling bij hybride vermogen, de herwaarderingsbepaling, de renteaftrekbeperking bij deelnemingsrente, de regeling van wijziging van het uiteindelijke belang van een rentelichaam en de bepaling tegen handel in verlieslichamen. Binnen al deze regelingen moest het bestaan van de fiscale eenheid weggedacht worden en werden individuele transacties en kapitaalstromen ineens zichtbaar. Dit bracht met zich mee dat zowel de belastingplichtige, maar ook de Belastingdienst enorm veel extra administratieve lasten te verwerken kreeg. Daarnaast ging de introductie van de spoedmaatregelen gepaard met een veel complexere fiscale eenheidsregeling en verminderde de uitvoerbaarheid en de eenvoud van de wet daarmee aanzienlijk. Tevens ging de toepassing van de spoedmaatregelen op een aantal artikelen verder dan strikt noodzakelijk. Dit is het geval bij bijvoorbeeld de regelingen omtrent de renteaftrekbeperking bij winstdrainage en de beleggingsdeelnemingsregeling.

Ten tijde van de introductie van de fiscale eenheid was het doel van de wetgever om een eenvoudige en tevens uitvoerbare groepsregeling te creëren. Inmiddels hebben de spoedmaatregelen ertoe geleid dat de fiscale eenheidsregeling vanwege haar vele uitzonderingen op de alsof-benadering zo ver afgedreven van haar oorspronkelijke doel dat de regeling niet meer houdbaar is. De fiscale eenheid was eens een nuttige en bruikbare regeling voor belastingplichtigen, maar naar mijn mening is de huidige status van de fiscale eenheid

zodanig aangepast en verslechterd dat de kwalificatie van de fiscale eenheid als roestige ketting volledig tot haar recht komt. Dit heeft voornamelijk te maken met het dynamische karakter en de vele Europeesrechtelijke uitspraken omtrent de fiscale eenheid, waardoor de complexiteiten omtrent de Nederlandse fiscale eenheidsregeling toenamen het oorspronkelijke kroonjuweel steeds meer haar glans is gaan verliezen. Het huidige fiscale eenheidsregime kan dan ook naar mijn mening niet meer in stand blijven. Deze is toe aan een grondige herziening of zelfs een vervanging. Een aantal alternatieven hiervoor zijn al besproken in paragraaf 4.2. Om te bepalen welk alternatief het meest geschikt is, is vervolgonderzoek nodig. Aan de hand van het voorgaande kan de centrale onderzoeksvraag worden beantwoord. De geïmplementeerde spoedmaatregelen zijn geen efficiënte of geschikte oplossing om blijvend behouden te blijven. Naar mijn mening zijn de spoedmaatregelen enkel een tussenoplossing en dient de fiscale eenheid zodanig aangepast te worden dat deze weer wordt voorzien in haar doel van eenvoud en uitvoerbaarheid en dat de vele uitzonderingen op de groepsgedachte worden beperkt. Zodoende zou het oorspronkelijke kroonjuweel haar glans weer kunnen terugkrijgen.

6. Literatuurlijst

Literatuur

Heithuis, *FED* 2018/44

E.J.W. Heithuis, 'De per-elementbenadering in de fiscale eenheid en de spoedreparatie', *FED* 2018/44.

Hofman en van den Heuvel, *WFR* 2019/117

A.W. Hofman, P.W.H. van den Heuvel, 'Spoedreparatie fiscale eenheid en interne 10a-leningen', *WFR* 2019/117.

Kooiman, *WFR* 2018/19

W.R. Kooiman, 'De bijdenkbenadering', *WFR* 2018/19.

Kooiman en Ruijschop, *WFR* 2018/34

W.R. Kooiman & M.H.C. Ruijschop, 'De beleggingsdeelneming na spoedreparatie: science fiction', *WFR* 2018/34.

Koolen, *WFR* 2018/136

J.J.W.M. Koolen, 'Spoedreparatie of alleen kleine ingrepen nodig voor de fiscale eenheid vennootschapsbelasting', *WFR* 2018/136.

Post, *Cursus Belastingrecht*

D.R. Post, 'Vpb.4.0.1.J Artikel 20a Wet VpB en de Wet spoedreparatie fiscale eenheid.', *Cursus Belastingrecht*.

Sanders en Velthoven, *MBB* 2021/23

R.M. Sanders & M.J. Velthoven, 'De per-elementbenadering in het licht van ATAD 2', *MMB* 2021/23.

Vakstudie Vennootschapsbelasting

Vakstudie Vennootschapsbelasting, art. 15 Wet VPB 1969, aant. 1.4.1.

Van der Burgt en Ruijschop, *TFO* 2019/164.2

G.C. van der Burgt, M.H.C. Ruijschop, 'Spoedreparatie fiscale eenheid: de slotbalans', *TFO* 2019/164.2.

Van Eijk, *WFR* 2018/88

G.I. van Eijk, 'De spoedreparatiemaatregelen in de VPB: over 10a VPB en "interne leningen".', *WFR* 2018/88.

Wiligenburg, *WFR* 2019/250

F.W. van Willigenburg, 'Artikel 20a Wet VPB 1969 onder de spoedreparatiemaatregelen – Wanneer en hoe?', *WFR* 2019/250.

Jurisprudentie

HvJ-EU 22 februari 2018, nr. C-398/16, nr. C-399/16 (*X BV & X NV*).

HvJ-EU 2 september 2015, nr. C-386/14 (*Groupe Steria*).

HvJ-EU 21 mei 2015, nr. C-657/13 (*Verder LabTec*).

HvJ-EU 18 december 2014, nr. C-87/13, punt 27 (*X*).

HvJ-EU 12 juni 2014, nr. C-39/13, nr. C-40/13, nr. C41-13.

HvJ-EU 25 februari 2010, nr. C-337/08 (*X Holding*).

HvJ-EU 21 januari 2010, nr. C-311/08 (SGL/België).

HvJ-EU 2 december 2006, nr. C-446/04 (*Test Claimants in the FII Group Litigation*).

HR 25 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP8945, *BNB* 2011/190, m.nt. R.P.C. Cornelisse.

HR 7 januari 2011, ECLI:NL:PHR:2011:BN0900, *BNB* 2011/3.18, m.nt. G.T.K. Meussen.

Conclusie A-G Campos Sánchez-Bordona bij de zaken C-398/16 en C-399/16, 25 oktober 2017, ECLI:EU:C:2017:807, V-N 2017/52.12.

Hof Arnhem-Leeuwarden 26 april 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:3320.

Hof 's Gravenhage 30 januari 2007, ECLI:NL:GHSGR:2007:AZ8016.

Parlementaire stukken

Kamerstukken I 2018/19, 34959, D.

Kamerstukken II 2017/18, 34959, nr. 3.

Kamerstukken II 2017/18, 34323, nr. 20.

Kamerstukken II 2017/18, 34959, nr. 7.

Kamerstukken II 2017/18, 34959, nr. 4.

Kamerstukken II 2005/06, 30572, nr. 8.

Kamerstukken I 2001/02, 26 854, nr. 45d.

Kamerstukken II 1999/2000, 26854, nr. 3.

Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 34959, nr. 3.

Bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 34959, nr. 3.

Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 20 december 2017.

Besluit Staatssecretaris van Financiën van 17 april 2020.

Overige bronnen

Ministerie van Financiën, Beleidsnota 'Eerste internetconsultatie nieuwe groepsregeling in de vennootschapsbelasting', juli 2019.